

[Březen 1981]

OBSEAN

Johana Janů/Secesní žena a žena současné	[1]
Petr Pithart/Rory na cestě k Mohamedovi	[2-7]
Ivan Klíma/Lenka	[8-21]
Eđa Kriseová/Co je nového v blázinci - březen	[22-24]
Johana Janů/Rozhovor a básně	[25-35]
Alexandr Kliment/Vysvětlení	[36-41]
Eđa Kriseová/Psí smečka	[42-44]
Kilán Uhde/Vězený, milý Zdenku Rotrekele	[45-49]
Ludvík Vaculík/Hodiny náboženství katechety	[50-51]
Dietla	
Jan Trefulka/Vražda po česku	[52-56]
Ivan Klíma/Erdina naší doby	[57-60]
Ludvík Vaculík/Jaro je tady	[61-63]

Copied from a type-written carbon copy (unbound sheets, A4), bound, continuously numbered and made available by DOKUMENTATIONSZENTRUM ZUR FÖRDERUNG DER UNABHÄNGIGEN TSCHOSLOWAKISCHEN LITERATUR e.V. for research and information purposes. Copyright continues to be held by each individual author and must be strictly observed. If clarification is required, please consult the Centre before publication of any item.
DOKUMENTATIONSZENTRUM, SCHWARZENBERG 6,
D-8533 SCHEINFELD, Tel. 09162/7761

OBSAH

Johana Janů/Secesní žena a Žena současná

Petr Pithart/Hory na cestě k Mohamedovi

Ivan Klíma/Lenka

Eda Kriseová/Co je nového v blázinci - březen

Johana Janů/Rozhovor a básně

Alexandr Kliment/Vysvětlení

Eda Kriseová/Psí smečka

Milan Uhde/Vážený, milý Zdenku Rotrekele

Ludvík Vaculík/Hodiny náboženství katechety

Dietla

Jan Trefulka/Vražda po česku

Ivan Klíma/Hrdina naší doby

Ludvík Vaculík/Jaro je tady

Johana Janá

Secesní žena

Žena doby secese
malý klobouk nesnese.
Vejde se jí tam i sova,
oárida myšilova.

Žena doby secesní
pár třešní si z něho sní,
milence si vytěsní.

Žena doby secese
o konvence opře se,
šňěrovačkou sevře se,
žena doby secese.

Žena současná

Ženy české, tašky těžké!
Jak nám ty tašky sluší,
už leckterá z nás tuší.
Jiná celou duší čoufá,
hele, prázdná šestsettrojka.

Šestsettrojka plná koní,
kol refýže rychle čuní.
A jak ten pán v ní
hezky funí!
Těžce funí,
těžký je,
těžce tam v ní ~~pracuje~~
pracuje.

Petr Píkhart

H O R Y N A C E S T Ě K M O H A M E D O V I

Boty zatím osmi miliónů navštěvníků ročně zadupávají Krkonoše do rutiny. Nepodaří-li se nám v dohledné době dosáhnout úředních oprav nadmořských výšek Sněžky, Zlatého návrší a Medvědína, podaří se nám docela jistě alespoň rozšlapat živou kůži hor, jež je v nesčetných odstínech zeleně drží pohromadě strnulé i pozvolné, zaoblené i špičaté, takové, jaké je dosud máme vtisknuty do paměti. Bez ní, bez této křehké kůže trav a mechů, sesypou se s větrem, splaví se s přívaly vod do údolí jako předimenzovaná navážka.

Šestnáct miliónů párů bot nemůže horám neublížit, i kdyby v nich lidé našlapovali po špičkách a drželi se jen vyznačených cest. Za dnešníma lidmi se přece musí vytáhnout do hor jejich pohodlí a bezpečí, jejich bašta a pitivo, jejich teplo a sucho.

Hory jsou však nejspíše negativem toho, co lidé za sebou do hor vytahují nákladáky, traktory, landrovery, ratraky, rolbami, sněžnými skútry či helikoptery. Položíme-li turistický pozitiv hor s bagáží pohodlí, bezpečí, bašty ... přes jeho původní lidupránský negativ, bude jejich přímět jen a jen šedivý. Jako zasypané údolí, jako sesypaná hora.

Osm miliónů lidí v jedné malých horách za jeden jediný rok je nesmysl přímo monstrózní. Co však s nimi, když tam chtějí, když tam chceme za a můžeme si to zaplatit, ba když nás tam ve skutečnosti chtělo ještě víc, když se na všechny dostalo.

Douhá se v našich horách podnikají jen takové investiční a jiné akce, které šance těch, na něž se zatím neostává, pro příští léta zvětšují. Budují se nové a širší silnice, nová parkoviště /někdy o kousek dál od středu hor, ale sato o mnoho větší než ta dosavadní/, nové, rychlejší a "vícekapacitnější" vleky a lanovky. Co dělají bezmocní ochránáři, to sem nepatří, neboť to neovlivňuje množství návštěvníků. Šnad aby se špatné svědomí alespoň úředně utišilo, podnikají se dnes náročné sociologické výzkumy s cílem zjistit, proč se mnozí

lidé chovají v horách neřádně a jak na ně působit, aby se chovali řádněji. Myslí se tedy na výchovu osmi miliónů, pokrytecky ovšem, neboť mnozí s nich nemají k horám žádný vztah a jezdí do nich jen proto, že jejich podnik jinde rekreační zařízení nemá. Ty vychovávat už vůbec nelze.

Čekám pořád, kdy se kdo odváží veřejně říci, co ví nebo tuší všichni: že těch osm miliónů do hor prostě nepatří. Možná, že i dva milióny je příliš! Příslušná místa, kterým jinak vydávání zákazů nečiní obzvláštní potíže, úvahy takto směřované zatím nenasnačují. Nikde však neslyším ani artikulovanější hlas lidu, že by se s tím mělo něco udělat. Ne že by si někdo nepřál být v horách sám nebo skoro sám, že by netoužil zbavit horskou velebu průvodů pívem rozjařených výběrových rekreantů eróhá, kormujících na křebenech kolem Petrovky, mláounů, šturmajících mléčnou jídelnu ve Špindlerově Mlýně, že by nechtěl rozehnat nekonečné fronty vzájemně se střetávajících oskařovaných sjezdařů při dolních stanicích vleků, ne že bych si třeba nepřál hnát postrkem domů s krkonošských cest ty hluchné, macaté turistky, svlečené - zřejmě v rámci jakési bratrsko-socialistické bezděvisové intimity - do potivého spodního prádla ... Ale takhle soukromá hnutí myslí, někdy¹ jen asociální efekty, nelze brát vážně: kdo by se dnes odhodlal být důsledný a svěžit selektivní pravomoc v tomto punktu komukoli jinému, než právě jen sobě samému? Nějakému úřadu, který někde podplatí? A pak, přece jen tu působí, byť vágně a ve zcela nekolektivistické verzi, ono demagogické: Hory patří všem ... Tedy taky mně!

Kdybychom světili ekonomovi úkol najít způsob, jak omezit počet návštěvníků hor, přijal by jej jako banální variantu problému alokace nedostatkových zdrojů - třeba jako problém rozdělení zbytku zásob neobnovitelných surovin. Ekonom by ovšem po nás chtěl, abychom udali, jaká je únosná kapacita hor, kolik návštěvníků vydrží, aniž se ještě ničí jejich podstata. Předpokládejme, že bychom se s odborníky na nějakém takovém čísle shodli. Těžší je už určit optimální kritérium, podle kterého bude možné udržet tolerovanou mez. Ekonom bude zcela bezmocný před nejobtížnější otázkou, totiž zda má takové kritérium vychovávat především lidem - s vědomím, že budou ovšem

každé omezení přijímat jen neradi, a že tedy z hlediska návštěvníků hor může jít v nejlepším případě jen o kritérium nejméně nevyhovující, anebo zda má vyjít vstříc také - horám. Půjde Mohamed k hoře nebo muset přijít hora k Mohamedovi? Na zvoleném kritériu bude záležet, jaké budou ty dva - nebo tři, možná čtyři - milióny návštěvníků hor. Jací to budou lidé, s jakým vztahem k horám.

Použitelná kritéria jsou nýspíše jen čtyři: předně je možné "vstupenky do hor" si kupovat. Bude-li zájemců příliš mnoho, dostanou je ti, kteří víc zaplatí. Proti tržnímu kritériu se lze srovnat v tomto případě všechno v nás bouří, ačkoli jsme, pokud jde o minulost, svorně vděční šlechtickým výsadám a příkrým majetkovým rozdílům, protože jen díky jim zachovaly se dodnes krásné zámecké parky a pěstěné obory. Myslím však, že tržní kritérium bychom pro dnešek odmítli. Je v nás už příliš mnoho nevraživého rovnostářství.

Uznali bychom sice logicky spravedlnost losu, ale výběr tímto způsobem by nám připadal nepřiměřený z jiných hledisek; vždycky bychom asi podezřívali ty šťastnější z toho, že o výhru nestáli ani zdaleka tak, jako my. Že do hor pojedou prostě jen proto, že vyhráli a teď je jim, nepřejícím, líto nechat tu možnost propadnout.

Mohli bychom se také řídit do front: kdo dřív přijde, bude vpuštěn. Určitě bojovné a prestižní natury by si své pořadí ustály vždycky. Ostatní, mezi nimi i ti moudřejší, by unaveně resignovali, protože by jim bylo líto času. Živě se dnes také představujeme podvody, které jedněm fronty zkracují a ostatním prodlužují. Srovná my, v téhle zemi, bychom asi byli proti, i když bychom na druhé straně museli připustit, že takhle by se do hor nejspíše nedostali ti, kteří o ně vůbec nestojí.

Ale co kdybychom dali přednost tomu, že bychom vůbec žádnou přímou a více méně administrativní selekci neprováděli a místo toho na úpatí hor upevnili dobře čitelné nápisy: zákaz vjezdu všech motorových vozidel, včetně hromadné dopravy? Co kdybychom zrušili všechny nebo zprvu alespoň většinu lanovek a vleků? Co kdybychom nechali hory zcela otevřené, ale jen lidem s ruk-

saky, kletry a krosnami na zádech? Jen těm, kteří si všechno své vynesou nahoru sami?

Garret Hardin, profesor lidské ekologie na Kalifornské univerzitě, jehož úvaha "The Economics of Wilderness" /Ecologist 1974, No 2/ byla tu pro mne inspirací, může jít ve svých návrzích co všechno odstranit z Národních parků /právě jimi myslí omu "wilderness", divočinu či pustinu/, aby se počet jejich návštěvníků účinně a okmažitě snížil, mnohem dál, než našinec, mající starost o trpasličí Krkonoše. Americké národní parky jsou často obrovská území, myslím, že někdy veliká i jako celé Čechy. Jestliže by byly zrušeny silnice, které dnes skrze tyto parky vedou a s nimi i hotely a obchody, měnilo by to situaci mnohem víc, než kdybychom se k něčemu podobnému odhodlali u nás.

Ale i tak je Hardinovo myšlení inspirující: předpokládá, že návštěvník parku by se musel o sebe ve všem všudy postarat naprosto sám: nemohl by se spoléhat na žádné služby, ani na lékařskou, ba ani na nějakou záchrannou "horskou službu". Musel by být schopen ujít, obtížen vším svým pohořím a bezpečím, pitivem a baštou, teplem a suchem alespoň deset mil denně ...

Není třeba vypočítávat, kdo všechno by se za takových okolností do divoké, chráněné přírody nedostal vůbec nebo jen s neúměrnými obtížemi a s nemalým rizikem. Je to zřejmé. Zřejmé je i to, že by se takový drsně "liberalistický" režim neobešel bez obětí, protože lidé, kteří dnes nemají žádné možnosti ozkoušet si hranice vlastních sil, nejdnou by je asi osudově přecenili - představují si tu živě ty hlučné, macaté turistky ve spodním prádle.

Není asi pochyb o tom, že současnému společenskému vědomí - a to nejen u nás na východě ! - by takové totální vypovězení služeb se strany státu /welfare state/ či místních úřadů přivodilo doslova šok a je více než pravděpodobné, že by po čase vzniklo nějaké militantní hnutí za práva obězních turistů či horolezců-penzistů. Divočina by však pookřála, jizvy, způsobené jí současnou civilizací, by se v ní rychle zacelily a přitom by zůstala otevřená všem, kteří dokáží prožívat ji "v originále", jako vzácný, původní negativ utilitární existence

konzumního člověka dneška.

Jen ten, kdo alespoň v přírodě troufne si ignorovat kategorický imperativ člověkostředné verze pokroku, totiž snahu dosahovat maximálního užitku s minimálníma vynaložením sil, jen ten, kdo tedy ví, že rozhled z horského vrcholu, kam nás dopravila lanovka, je jen laciným padálkem, jen nascvým suvenýrovým zbožím, jen ten, kdo má v sobě ještě tolik pokory, aby chápal, že prožitek přírody bez vynaložení námahy k tomu, aby se do ní člověk sám dostal, je čímsi protipřírodním a takto zcela odmocněným, zevnitř vybrakovaným - jen ten má právo pobývat v divočině, v horách, soudí Hardin. Toto právo mu neudělí úřad, protože mu jej nikdo nemusí udělovat: je totiž sourodé s právem přírody žít, růst a zanikat vlastními silami bez ohledu na ekonomické zákonitosti lidských společenství. Člověk, který se dostane tak daleko od odhozených berlí posluhující civilizace, jak mu to umožní jeho vlastní fyzické síly, vytrvalost a odolnost, ať už to bude deset, padesát či jen pět mil, nebude rvát vzácné ani nevzácné rostliny a zkratkami po sídlištním způsobu ničit křehkou soudržnost příkrých horských svahů. Bude vychovatelem sám sobě.

Hardin tedy uvažuje v měřítcích stěží srovnatelných s těmi, která jsou k dispozici nám. Co tedy s nešťastnými Krkonošemi? A s dalšími našimi nízkými a nerozúehnými horami? Zdálo by se, že to chce jen trochu odvahy: sebrat zcela už evidentní argumenty a více méně autoritativně oznámit z kompetentních úředních míst, že se ruší ty a ty plánované investice, a že budou postupně rušena ta a ta již fungující turistická zařízení. Nestálo by to žádné peníze, právě naopak a na reptání lidí jsou snad úřední místa zvyklá. Ostatně reptali by lidé, kteří už asi nikdy nepochopí, proč se na horu musí v potu tváře vystoupat a ne se na ní nechat vyvléci se všemi možnými saky paky. Právě proto by se však s novými poměry brzy smířili: ostatně žádný zákaz nebude ukazovat jmenovitě na ně. Jen obecně na ty, kteří nemohou nebo nechtějí. Ti, kteří sice ví, proč se musí na horu vystoupat, ale dnes už to sami nedokáží, ti všechna omezení s uznáním pochopí. Ostatně nepochybují, že ~~se~~ mají už dnes své nižší hory, kopce a kopečky, na které sami stoupají za stejným prožitkem, za kterým ti mladší a silnější lezou po

těch nejatrnějších stěnách.

Úřady, jaké dnes máme, nebudou však ochotny k tak bohulibým a zároveň úsporným opatřením: nejde jim dnes ani tak o šetření hor, jako o šetření jich samotných, o sebezáchovu, sebereprodukcii - o existenci věčnou. Vycházejíce vstříc našim pokleslým přáním /a to právě jim!/, činí se stále potřebnějšími! My zase, užívající jimi zřízené lanovky a autobusy až na Zlaté návrší, stáváme se závislejšími na existenci úřadů: nemůžeme si pak moc vyskakovat ani jinak. Je to péče, která se neznatelně mění v ovládnání a to také naší vinou, skrze naši pohodlnost a nesamostatnost. Je to rostoucí potřeba všemožných služeb, která se pozvolna mění v závislost a nesvobodu, a to také naší vinou, skrze naši pohodlnost a nesamostatnost.

Při deseti miliónech návštěvníků Krkonoš ročně budou moci být poměry ještě o poznání tužší. Raději předpokládejme, že až bude do Krkonoš jezdit šestnáct miliónů návštěvníků za rok, budou osamocení šilenci, stoupající příkře po červené z Obřího dolu na Sněžku, úředně perlustrování.

A jednou se možná hory budou muset vydat k nám. Abychom je měli bliž. Nejspíš jim podsuneme kolejnice, jako děkanskému chrámu v Mostě a zapřáhneme je, abychom je prý zachránili - jako ten chrám, kterým dnes fičí vítr a v němž se bohoslužba neslouží.

Nezdá se mi to všechno zase tak příliš složité: budeme-li potřebovat h o r y , pak je naděje, že zůstanou. A s nimi i lidé, když ne svobodní, tak alespoň s touhou po svobodě. Budeme-li však žádat h o r y s p o h o d l í m , budou se postupně sesypávat jako zestárlé haldy do údolí a to už nám spousta věcí, třeba jako ta svoboda, bude nejspíš putna.

Ivan Klíma

L e n k a

Byl mrňavý, podsaditý, černý, pod nosem knírek jako nedávno vševládný vůdce a byl to vyhlášený pes. Vstoupil do naší třídy, která byla přemnožena půl stem nevzdělanců, z nichž někteří /jako já/ neprošli vůbec žádným školením, a jiní prošli školením protektorátním, a upozornil nás, že latina je jazyk vznešený, důležitý a libý. Mluvili jím i psali básníci božského nadání: Vergilius, Ovídius či Horatius, zakladatelé věd historických jako Livius a Tacitus i věd právních jako Cicero. Také náš velký mistr Jan Hus napsal některá ze svých děl v jazyku latinském. Zná snad někdo aspoň jejich názvy?

Nikdo z nás neměl ani tušení.

"Proto dany a panove," mluvil po ostravsku a vyslovoval tedy krátce, "bez latiny není nebude opravdového vzdělání. Kdo to nepochopí, nemá místa na této škole. Mnozí nebrali tohle moje upozornění vážně a pak litovali, když už bylo pozdě. Ale: suae quisque fortunae faber, jak pravi, vi snad někdo, kdo to pravi? Nikdo, samozřejmě, tedy Sallustius, opakujeme po něm: každý svého štěstí strujcem!" Vzal křídou a začal na tabuli skloňovat vzor femina.

Od příští hodiny začala jatka. Primusové, vykutálení flákači, šplhouni i zcyničtělí repetenti předstupovali před tabulí a tam, někteří beze slova, a jiní po několika koktavých vzděších, padli obětí. Syn bělogvardějského plukovníka Nikita Ivanov, který se už tehdy v tercii honosil úzkým a šviháckým knírkem a který jednou v parku vedle školy vytáhl pravý vojenský revolver, před našimi zraky jej nabíl a vyděšenou Pavlu Vokounovou požádal o polibek, jinak že se namíste zastřelí a také si ihned přiložil hlaveň nabitě pistole ke spánku, teď stál bledý a chvějící se u tabule a mumlal: servus pulchrus clamat ... Jak snadné je stisknout spoušť, jak jednoduché získat polibek od spanilé Pavly. Servus pulchrus ...

"Ivanov ...!"

"Servus pulchra ...?"

"Tož si sedněte, Ivanov. Ja se za vas učít nebudu. Suae quisque fortunae faber!"

Největší rváč ze třídy Libor Kalina se sotva dopotácel na stupínek.

"Kalina, čtěte větu patou!"

My v předních lavicích jsme viděli, že ten nebožák drží knihu vzhůru nohama, ale on to nepostřehl. Jeho oči přestaly vnímat. Otočil se k nám do třídy s ústy pootevřenými jako lekající ryba a čekal pomoc. Ale kdo z nás by svedl napovědět mu?

"Vy neumíte číst, Kalina?"

"Prosím ..."

"Co prosíte?"

"Včera ..." hlas se mu zlomil a i on padl.

Byli jsme ztraceni. Přestali jsme věřit, že kdokoliv z nás svede překonat iniurium potentiorum¹; fascinování našim mocným nepřítelem mohli jsme jako všichni zoufalci, jako všichni odsouzenci věřit leda ve znamení hvězd, anebo čekat na příchod vysvoboditele. Ten se postaví zpříma našemu katanovi a zodpoví mu jako Oidipus sfinze jeho nezodpověditelné otázky a netvorovi pak nezbude, než aby se vrhl ze skály. Pak teprve nám ubohým nastanou lepší časy. Forsan miseros meliora sequentur.

Tak se i stalo. Pokud se může vysvoboditelem stát panna. Ještě k tomu kulhající.

Objevila se někdy začátkem jara v kvartě. Pocházela až z Uhříněvsi, která v té době byla ještě dalekým venkovem. Dobelhala se na místo, které jí přikázali. Byla to náhodou lavice sousedící s mou. Před hodinou hrůzy si vytáhla latinskou cvičebnici, sabalenou ji však měla nikoliv v předepsaném modrém papíře ale v jakémsi kytičkovaném plátně.

Kučitel vstoupil, my povstali, a v tichu, které bylo tak husté, že jím neproniklo ani tichounké úpění zoufajících si duší, požádal o pero. Jeho ani stářím neotupělý zrak přelétl

1. Nespravedlnost mocných

třidu. Věšeli jsme, že si vybírá oběť. Pak zahlédl ji. "Vy jste tu nova?"

Vstala a řekla, že se jmenuje Eva Sobotková.

"Asi nebudete na hodinu připravena," hovořil k ní sladce. "Je možno omluvit se z řadných duvodu vždy na začátku hodiny." Sestoupil se stupínku, zvedl její kytíčkovanou cvičebnici a chvíli v ní listoval. "Kam až jste dospěli v latce?" položil záludnou otázku.

Odpověděla, že k participiám.

Ruce za zády došel až k poslední lavici. "Jakoupak jste měla znanku z našeho předmětu?" přepadl ji zezadu.

Řekla, že měla výbornou.

Slyšel jsem, jak v duchu výsměšně zaržál. Jedničku, samozřejmě, neměl v naší třídě nikdo. Výbornou, upozornil nás, napsal za svůj život na vysvědčení pouze třikrát. Se dvěma z těch premiantů si dodnes píše. Třetí bohužel zemřel v mladém věku. Jistě má na náhrobku vytesaný nápis v tom záludném jazyce: STAT SUA CUIQUE DIES. Anebo: NIHIL EST TOTO, QUOD PERSET IN ORBE.¹

"Troufala byste si trochu zapřekládat?"

Odpověděla, netěšíc nic zlého, že překládali každou hodinu.

Pohlédl vzhůru, kde nad stropem, kde nad střechou naší prastaré budovy se klenulo neviditelné svobodné nebe, a jako by jiz tam ve výšinách našel zapsámu, navrhl větu: "Když vrátňý otevřel dveře, vstoupili, jako by hodlali vzbudit spícího."

Ó hrázo! Ticho nabobtnalo tak, že zdusilo půl sta vylekaných nádechnutí. I škodolibost, zbyla-li v nás jaká, zartvěla nad tou zvrhlostí. Pak jsme slyšeli, a já si prvně uvědomil libozvučnost jejího hlasu, jak zvolna odřikává: "Cum ostiarus fores aperuisset, intraverunt, quasi dormientem excitaturi erant."

1. Každého očekává jeho /poslední/ den. Nic na světě netrvá věčně.

Ticho. Nikdo z nás netušil, zda to, co právě slyšel, bylo bezchybně to, co bylo požadováno. Já si však všiml zvláštního uvolnění ve tváři našeho učitele. Dokonce i jeho hlas se proměnil, jako by v něm zaznělo potěšení či dokonce přátelství. "Když se nepřátele přibližovali, vojíní opevňovali tábor."

Zdálo se, že okamžik váhá, pak vzhledla bezolstně k našemu trýzniteli. "Mám to přeložit s ablativem anebo s cum?"

"A co by se vám líbilo více?"

Ještě chvíli váhala. "Hostibus appropriquantibus milites castra muniebant."

O terque, quaterque beati! Copak tohle bylo ještě v lidských silách? O quae mutatio rerum!¹.

Na katanově tváři se rozhostil úsměv. Přistoupil k její lavici a vrátil jí cvičebnici. "Knižky u nás balíme do modrého papíru," oznámil, "ale ve vašem případě učiníme vyjímku. Můžete se posadit."

Přisťí hodinu, nevím, už, co jsme měli za předmět, místo abych sledoval výklad, pozoroval jsem svoji sousedku v dívčí řadě.

Hlavu měla obyčejnou, aspoň co do rozměru, /Turgenev, upozornila nás nedávno naše češtinářka, měl jeden z největších mozků, jaké se kdy vyskytly v lidském rodu, tedy jistě i přiměřenou schránku na něj. Jak asi prospíval na studiích tenhle velkohlavý Turgenev, zdalipak by bez váhání vysypal "hostibus appropriquantibus"? / vlasy skoro tak tmavé jako já, oči šedomodré a tváře ruměné. Trochu krátký krk byl zdola ověnčen krajkovým límečkem, pod ním modré šaty a pod šaty dívčí tělo, jenže tak daleko či hluboko jsem se neodvážil ani pomyslet.

O přestávce jsem na chodbě ukusoval z krajíce a ploužil se několik kroků za ní. Jednu chvíli se ohlédla a spočinula na mně pohledem. Zrudl jsem a snažil se co nejúsilovněji svačit. Pak se její pohled svezl poněkud stranou a ona se usmála. Hned

1. Ó třikrát, čtyřikrát blažení. Ó jaká změna věcí!

nato se k ní přidal oktáván a proslulý sukničkář Viktorin, ošklivec s uhrovitou tváří a zarudlou nosní bambulí, a cosi jí vykládal.

Když jsem přišel domů, skličilo mě vědomí vlastní bezvýznamnosti. Čím jsem mohl přivábit pozornost bytosti, která tak zjevně duchem převyšovala své okolí? Nic významného jsem dosud nevykonal a student jsem byl spíše průměrný. Jedině snad mé slohy docházely jistého uznání. A to naše dobrotivá češtinářka netušila, že v černém osmerkovém sešitě skrývám ještě pozoruhodnější literární výplody. Vzkličila ve mně naděje, vytáhl jsem ten sešit a chvíli v něm listoval.

Koucha ti na nos usedla,
což necítíš, pije ti krev,
ke slonu pravila gazela,
dřív než ji pohltil lev.

Nebyl jsem si přitažlivostí svého veršování příliš jist, ale přitažlivost básnického osudu mi připadala nepochybná. Připoznal jsem si kolegu Viktorina a nestoudnou vlezlost, s níž se pokoušel získat si její pozornost a ještě toho odpoledne jsem napsal báseň:

Ušohá divenko,
dnes jsem tě spatřil
kvečeru uprostřed
mladíkú pijících
každíčkou vteřinou
zářivý amulet
očí tvých.
Bože, tak strašlivě věřících.

Vlastní verše mě dojaly. Nadepsal je: N e z n á m é!
A dolů jsem připsal: Ze sbírky ŽALY. A iniciály svého jména.
Při jsem všechno ještě jednou krasopisně provedl na arch bělostného papíru a vložil do sbírky příkladů z matematiky.

Druhý den při hodině geometrie jsem dal svůj výtvar do oběhu. Snažil jsem se počínat si nenápadně, i když jsem napjatě sledoval poutávní svého milostného poselství směrem k ní. Skutečně je dostala a přečetla. Pokud se v její tváři

něco zazračilo, byl to spíše úžas. Lístek složila, pokrčila rameny a poslala jej dále. Asi za půl hodiny se mi můj výplod vrátil. Na papír kdosi ~~zavaz~~ podvrhl /a signoval mými iniciálami/ další báseň.

A m á l i i

Amálie

blechy bije

pod stolem

sochorem

pod lavicí

rukavicí

za hadry pěsti

/Ze sbírky Štěstí/

Věděl jsem, že k zaslání veršů už nenaleznu odvahu. Ale když jsem večer doma smlil latinský překlad, rozechvěl mě náhlý, ohromující nápad. Odstrčil jsem nenáviděný překlad, otevřel zásuvku, vytáhl z ní čistý linkovaný sešit a nejdříve ze všeho jsem nadepsal svoje jméno. Pod ně jsem umístil titul:

VELIKÉ SRDCE

román

Pak jsem ještě na další stránku napsal: díl první. Chvilí jsem váhal, ale démon, který byl právě do mě vstoupil, mě hnál dál. Otočil jsem list a napsal: Část první.

Tušil jsem, že napíšu rozsáhlé dílo. Neměl jsem představu, kolik dá práce napsat román, který se bude skládat z mnoha dílů a ještě většího počtu částí, ale zdálo se mi, že to svedu. Otočil jsem další list a nadepsal: Kapitola první. Magika jedniček mě vzrušovala. Přidal jsem ještě arabskou jedničku a pod ní hned začal první větu.

"Byl slunný horký den, paprsky se prodlíraly větvořin věkovitých stromů i jedlí a kreslily v rozpáleném prachu silnice roztodivné obrazce - velebné ticho vládlo v tom velechrámu přírody."

První věta mě opojila. Vnímá jsem teplou vůni lesa a slunce mě hřálo do zad. A přitom to bylo tak snadné. Žádné rýmy ani počítání slabik a přízvuků, aby z toho vyšel trochej anebo daktyl. Pokračoval jsem v psaní a během večera toho vyšlo na dvanáct stránek. Jmenovala se Lenka. Byla studentka a šla navštívit svoji babičku, která stonala. /Začátek poněkud připomínal pohádku o Červené Karkulce, ale rozhodl jsem se nechat na to/. Ustátá horkem letního dne, zamávala na auto, které jí v lese míjelo. Teprve, když seděla uvnitř, ucítila odporný pach alkoholu a s hrůzou si uvědomila, že řidič je opilý. "Oh, Lenko, kdybys jen tušila, jak osudové bylo pozvednutí tvé ruky tam na lesní cestě!" Následovaly pekelná jízda a Lenčiny marné prosby, aby jí opilec dovolil vystoupit, pak náraz vyličený s krvavou barvitostí. Ožralý netvor zhynul. Lenku, tu už teď drahou a milovanou bytost, jsem sice zachoval při životě, ale ani obětavým lékařům, kteří zápasili o její život, se nepodařilo zabránit tomu, že nadosmrti zůstane chromá.

Druhý den ve škole jsem se jen stěží soustředil na výklad. Občas jsem vrhl pohled směrem k ní. Kdyby jen tušila!

Odpoledne, sotva jsem zhltl oběd, vrhl jsem se ke svému sešitu. Chvilí jsem prolehl nad první stránkou, pak jsem obcházel všechna písmena titutlu. Opět do mě vstupovalo nadšení. Přečetl jsem těch dvanáct stránek z včerejšího večera a připadalo mi až neuvěřitelné, že to množství vět, těch složitých souvětí, které skládaly skutečný děj, jsem sepsal já. Když dneska napíšu zase dvanáct stránek, budu mít už za osm dní sto dvacet stran. Zítřka je sobota, nesmím zapomenout koupit si nové sešity.

"Ó Lenko, ubohá! Tak mladá, tak nevinná a již nelítostné Parky ti určily tak krutý los. Leč nezaoufej, neb i tobě může ještě zasvitnout slunko naděje. Vždyť lidé jsou dobří a najde se třeba čisté srdce, které bude bít pro tebe, Velké srdce, jež láska naplní."

Srdce patřilo studentovi medicíny Jiřímu. Na první pohled poznal, že Lenku miluje. Tušil jsem, že jejich láska bude vzá-

jenná, povznášející a šťastně zakončená, ale bude také klopýtat o překážky, těžce vykupována v boji s osudem.

Tak jsem pokračoval: den po dni, večer po večeru. Týral jsem se zoufalstvím zbytečných nedorozumění a rozchodů, pohoršoval se nad intrikami a nemravností bezbožného světa, lkal nad bídou poměrů a ze všeho nejvíce jsem se opájel slastí každého nového setkání.

Za okny zatím šlelo jaro, milenci se za městského širání vořili nestoudně k sobě přitisknutí, a také já, když jsem při hodině češtiny /právě nám naše profesorka zadávala čtvrtletní domácí práci: kniha, kterou mám rád, znělo jedno z témat/ s obzvláštní vytrvalostí hleděl ke své lásce, se dočkal odpovědi. Otočila hlavu a usmála se na mě. Ten pohled mi rozbušil srdce a já kvapně sklopil oči.

O přestávce se přibelhala za mnou /ó, má nejdražší, má zbožňovaná/ a zanaříkala, že tenhle sloh bude nad její síly. Napadlo jí, že by mě mohla poprosit o pomoc, ale teď si to neodvažuje ani vyslovit.

O, qui res hominumque deumque aeternis regie imperiis et fulmine terres!¹ Jaké pocty se mi to dostává, jaké důvěry. Tuší snad ona něco o tom, jak trávím všechn svůj volný čas? Tuší něco o mých citech? Anebo si mě vybrala jen proto, že používám pověst obratného pisatele slohových cvičení? Ale ať už to učinila z jakýchkoliv pohnutek, nebude oslyšena. I kdybych měl pro ni obětovat celou noc! Amanti nihil difficile!²

Jen jsem se tedy otázel, jakou knihu má ráda, ale nechala mi to zcela na vůli. Ještě dřív, než jsem si stačil uvědomit, že si to právě sjednávám svojí první schůzku, jsme se domluvili, že na mě bude zítra - v neděli - o páté čekat u uhříněvského mostku.

Sotva jsem přišel domů, začal jsem se probírat svou nepřilíš bohatou četbou, abych z ní vybral právě to dílo, jež by se mohlo stát výmluvným poslem mých citů. Autora jsem určil brzy - byl jím ten nebožák s obrovským mozkiem, Ivan Sergějevič Turgeněv; přečetl jsem od něho několik knih a obdivoval jsem ho, navíc psal mnoho o nešťastných láskách. Kdybych nemusel při

1. Ó ty, jenž osudy lidí a bohů věrnou spravuješ vládou a bleskem je děsíš.

2. Milujícím není nic zatěžko!

své práci vystupovat pod cizím jménem, vybral bych si už pro ten nádherně výmaluvný titul povídku První láska./Jak krásně bych citoval: Ó něžné city, lahodné zvuky, dobroto a tichnutí dojaté duše, rozplývající se radosti prvních pohnutí lásky, - kde jste, kde jste?"/. Líčila však tak zaujatě pocity dospívajícího chlapce, že jsem ji, nerad, uznal za nevhodnou. Rozhodl jsem se nakonec pro Asju. Ta dívka byla také poznamenaná, ne sice tělesnou vadou ale původem. Byla něžná, krásná, vášnivá, plachá a přitom vzplamula stravující láskou k vypravěči příběhu, a co se ní líbilo nejvíc, vášně jí dechala k tomu, že mu ona sama učinila vyznání. Povídka navíc oplývala duchaplnými postřehy a aforismy. "Kdybychom byli oba ptáci, jak bychom se vznesli, jak bychom letěli ... Tak bychom ustrnuli v tomto nodru ... Ale nejsme ptáci ... Ó pohlede ženy, která se zamilovala, kdo tě popíše?"

Psal jsem skoro až do půlnoci. "Včera jsem před vámi plakala, kdybyste mi řekl jedno slovo, jen jedno slovo, byla bych zůstala. Neřekl jste je. Tak je zřejmě lépe ... Spochem navždy!"

Taková je tragédie nerozhodnosti i pád pýchy, jež se děsí odmítnutí. Tam, kde rozevírala teplou náruč láska, zavírá se chladné objetí osamocení.

Skvěle! Překonal jsem sám sebe. Má milovaná určitě pochopí.

Příštího odpoledne jsem pečlivě opsanou a zabalenou úlohu, v níž byli oslaveni Turgenev i nešťastná láska, uložil pod košili na nahou hruď a vyrazil na ~~kyt~~ bicyklu směrem k Uhříněvsi.

Čekala na smluveném místě a mávala mi už z dálky. Srdece mi divoce bilo, ačkoliv cesta byla naprosto rovná. Je možné, že za okamžik stanu vedle ní? A co jí řeknu, jak ji oslovím?

Už jsem seskakoval s kola. "Tak to vezu!" Hleděl jsem na ni úpěnlivě a přitom lovil spod košile obálku.

Pravila, že jsem strašně ale strašně moc hodný, že to bude určitě skvěle napsáno /ani obálku neotevřela, ačkoliv já se chvěl nedočkavostí na její soud/, ale teď si jistě potřebuju odpočinout. Vedla mě cestičkou kolem parku, zatímco já vedl kolo. Pak jsme jakýmsi šerým a úzkým tunýlkem podcházeli trať.

Ositla se vedle mě tak blízko, že jsem ucítil dotyk jejího boku a napadlo mě, že bych teď mohl pustit kolo a ... Obstipui steteruntque comae et vox faucibus haesit.¹ Než jsem se vzpamatoval, odemykala branku a já ji bezhlese následoval do domku, kde to vonělo jablky, česnekem, mýdlem a kočkami.

Jakási venkovsky vyhlížející paní - jistě její matka - mě posadila za stůl, jehož deska byla doběra vydrhnutá. Přiběhlo několik koček, které se mi třely o nohy, a hned nato se předemnou objevil hrnek mléka a talíř plný smažených vajec.

Pak jsme spolu osaněli. Za oknem hučel vlak a potom ticho. Úsilovně jsem žvýkal. Tolikrát jsem už popsal právě tuto scénu. Sotva Jiří s Lenkou osaněl, hned hýřil vtípem, vyprávěl zajímavé příběhy, ohromoval tu plachou, milovanou posluchačku svými znalostmi z dějin, ze života amerických Indiánů i citůty z latinských klasiků. Jindy jí hrával na klavír, anebo s ní rozmlouval o práci, o kráse, o věrnosti, o filosofii, o pravdě, o Bohu či o lásce a ona mu dojatě naslouchala odměňujíc ho něžnými pohledy. A také, ano už tak daleko jsem ve svém příběhu dospěl, se k němu na kratičký okamžik přikla a nechala své rty splynout s jeho. Jenže o čem jsem měl teď hovořit já? Měl jsem zničehonic začít o punské válce? Kdybych si aspoň dokázal vzpomenout na nějaký zajímavý film. Ale od té doby, co jsem začal sepsávat své dílo, nebyl jsem v kině ani jednou. Proč jsem si tohle nerozmyslel dřív?

Coś se mi neočekávaně vrhlo do klína. "Kolik vlastně máte těch koček?" vyhrkl jsem.

Odpověděla, že šest - nechtějí topit kořata. Potom mi vyprávěla o kočkách, od koček přešla k psům, od psů k papouškům a od těch jsem se konečně dostal k Indiánům. Ó něžné city, ó lahodné zvuky bezbřehého tlachání! Napadlo mě, že v rozhovorech, které jsem až dosud vrhal na papír, bylo coś nepřirozeného a neradostně vznosného, až přijedu domů, musím to napravit.

Už se stmívalo, když jsme se vraceli k silnici. Doprovázela mě. Co kdybych využil tmy a řekl, že ji miluju? Ale svedu to

1. Strnul jsem, vlasy se mi zježily a hlas uvízl v hrdle

řít tak, jak jsem to už napsal? Mám vůbec naději, že by mě mohla vyslyšet, když o mně neví to nejpodstatnější, když nemá zdání o tom, že v mém stole leží skoro už dokončeno moje dílo, pět hustě popsaných sešitů, tři sta dvacet stránek mých vyznání, svědectví o mé lásce a touze, když netuší, že jednou budu slavný a uznávaný spisovatel?

Zatímco jsme se u silnice loučili, její ztemnělé oči jako by ke mně vzhlížely s očekáváním. Jednou se dočkají, nezklamu je, ty drahé oči. A vyhoupl jsem se plynule na svůj bicykl a rychle se vzdaloval směrem ku Praze; v zatáčce jsem se jezště ohlédl, ale má milovaná už tam nestála. V uších mi však stále zněl její líbý a bezelstný hlas, jako by mě objímal a provázel. Ó něžné city, ó rozplývající se radosti prvních pohnutí lásky. Šlapal jsem jako posedlý. *Heu, furii incensa ferrer.*¹

Doma jsem v rychlosti slátral svoji kompozici. O čem jsem psal, už neví, ale jediná práce, jež došla uznání, byla ~~knížka~~ sí úloha o Turgeněvovi. Obvyklé opory, lítostivě nám oznámila češtinářka, totiž zklamaly.

Zakrátko skončil školní rok, odjeli jsme na prázdniny do vesničky na Vysočině. Dostal jsem k obývání komůrku na půdě, místo oken vikýř. Elektrina v domě nebyla, zato vikýřem se už ve čtyři hodiny ráno draly sluneční paprsky. Vstával jsem tedy s rozbfeskem. Rodiče i bratr pokojně spali, zatímco já pokračoval ve svém díle. Jiřího jsem odeslal do Ameriky. Ne, aby se tam skryl před lenčincou láskou, jak se ubožačka děsila, ale aby si tam vydělal peníze pro jejich společnou životní pouť. Jenže v Americe ho čekala kalvárie přistěhovalce. Mohl hence psát, že dělá pouze uklízeče v newyorské nemocnici? Vždyť té nešťastnici by snad žalem puklo srdce. Teprve, když Jiří ošetřil milionáře, jenž se před ním náhodou skácel na noční vylištěné Avenue, se situace změnila. Zachráněný se mu odvděčil místem chirurga v předním soukromém sanatoriu. Už příští týden dostala tesknící Lenka dvanáctistránkový dopis, v němž se dočetla, že Jiří už bez ní nechce nikdy žít, je připraven, bude-li s tím ona svolna, hned si ji odvést k oltáři. "Ó bla-

1. Ha, jaké vášně mě ženou.

žená srdce, jež bijí v souladu lásky. Konečně spolu. Navždy spolu. Zašeptáš slova: Miluji tě, a ta slova se ti vrátí!"

Popsal jsem osm a půl sešitu, dohromady pět set čtyřicet devět stránek. Pod poslední větu jsem napsal velkými tiskacími písmeny:

F I N I S

Exegi monumentum aere perennis! A v té chvíli mě skličil žal člověka, jenž má už všechny šťastné chvíle za sebou. Pak jsem si uvědomil, že přece všechnu tu námahu jsem podstoupil pro jediný, teď téměř zapomenutý cíl. Má drahá vystoupila náhle z mlh a já se oddal milostným představám. Viděl jsem ji, jak obklopena svými kočkami sedí za čistounkým oknem a čte moje dílo. Je večer, stmívá se, zvenku padá do místnosti chlad, ale ona nic nevnímá. Čte právě místo, kde Jiří prvně doprovází Lenku až k jejímu domu. Dočte až po slova: "Jak je to nádherné naslouchat tvému hlasu, Leničko! Chtěl bych ho slyšet pořád, pořád, pořád!"

Tu se teprve zachvěje, vezme sešity, položí si je k posteli, odejde do koupelny, svlékne se a pak, když už bude ležet pod bělostnou těžkou venkovskou duchnou, sáhne vedle sebe, nahmátně sešit, otevře jej a bude pokračovat ve své četbě. A do jejího srdce vstoupí něha, stále více jí bude prochvívat láska. Také ovšem nastanou chvíle, kdy jí přemůže obdiv - vzhlédne od rozečteného příběhu a v duchu se užasle otáže: Je vůbec možné, že tohle napsal on? A její rty zašeptají do tmy moje jméno.

Během srpna, během celého krásného, milostného měsíce srpna jsem znovu a znovu četl svoje dílo. Upravoval jsem věty, vytrhával a vlepoval stránky, přepsal celý sešit pátý a půl sešitu sedmého. Den před zahájením školního roku jsem se po dlouhém váhání rozhodl k důležitému, ne-li k rozhodujícímu kroku. Na titulní stránku jsem připsal veliké: T O B Ě. A do závorky jsemá doplnil:

Milé E.S.

Autor.

Potom jsem ze všech sešitů připravil úhledný balíček, převalal jsem jej motouzem a uložil do aktovky.

Ačkoli jsem to měl do školy sotva tři minuty, příštího rána jsem spolu s vyčššenými primány přešlapoval před školou už v půl osmé. Teprve teď mě začaly přepadat úzkosti. Co když nepřijde? Když opustí naši školu stejně náhle, jako se v ní objevila? Co když onemocněla? Co když sice přijde, ale odmítne přijmout můj dárek? Anebo nejstrašnější možnost: Přijde, přijme můj dárek, ale to, co si přečte, ji nejen nepotěší, nejen neobloudí, ale zraní či dokonce urazí? Co když místo abych vše získal, vše ztratím? Si tacuisses, philosophus mansisses.¹ Ó nezapláshitelná úzkosti, věčná a chvějivá nejistota tvůrců!

Už přicházela, blížila se od parčíku, poznal jsem ji zdálky, jenže po jejím boku, horribile visu, horribile dictu,² krácel vytáhlý mladík, v němž jsem podle bambulovitého nosu poznal bývalého oktávána Viktorina. Když došli až k místu, kde parčík končil a začínala zahrada našeho ústavu, o fallacem hominum spes! Animus memínisse horret,³ ten ničema se k ní naklonil a rychle ji políbil. A ona, má nejdražší, má láska, má bývalá láska se nejen nebránila, ale dokonce se za ní otočila, když on sám, zřejmě ohromen vlastní hnusnou nestoudností, se vzdaloval zase počel parčíku, a zamávala mu.

Chvilí jsem uvažoval o tom, že ji zrádnou poběhlicí, devleču k řece a před jejími zraky sešit po sešitu naházím své dílo do vody. Ale nemělo by to smysl, pokud by nevěděla, co právě ničím, čím a tedy i kým to tak bezostyšně, tak marnotratně pohrdla.

O první hodině náš učitel, sotva vstoupil do třídy, nám rozjásaně oznámil, že nás čekají povznášející chvíle, kdy se před námi otevřou pokladnice plné nejpozoruhodnějších skvostů ducha. Budeme nyní, když jsme zvládli Scyllu i Charybdu

1. Kdybys byl mlčel, zůstal bys filosofem.

2. Hrozná pohledět, hrozná povědět.

3. Ó klanná lidské naděje. Myslí se hrozí vzpomínky.

gramatiky, už pouze překládat díla klasiků. Potom vyvolal ji. Vsunul do její dlaně ohmatanou knížečku a vybídl ji, aby četla.

Stoupla si a svým sytým, libozvučným hlasem recitovala: Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum unam incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam qui ipsorum lingua Celtae, nostra Galli appellantur.

Teprve nyní jsem dokázal postřehnout v jejím hlase, jemuž jsem se ještě nedávno tak obdivoval, který jsem snad dokonce ve své prostomyslnosti zbožňoval, stopy hrusné a lícoměrné falše. Tušil jsem, že o tom všem, čeho je schopno proradné ženské srdce, napíšu jednou, možná už brzy, nový velký román.

Co se stalo v blázinci

B ř e z e n

Bylo osmého března, Mezinárodní den žen. Sestřička staniční si uvařila kávu a položila hrnek na rozesmátou tvář svého vnuka, který byl zašcupnutý pod sklem na jejím psacím stole. Chodí do první třídy a má první dvazuby vypadlé.

Sotva si sedla a nohy si položila na židli, zazvonil zvoněk. Vyhlédla oknem, uviděla sanitku a hned věděla, že vezou příjem a že už si kávu v klidu nevypije. Vzdychla, zvedla oteklé nohy ze židle a postavila je na zem. Vynála z kapsy bílého pláště klíče a pomalu se ubírala ke dveřím. Odenkla trojhránkem a za brankou spatřila dva muže a za nimi i sanitku, který na ni přátelsky mával.

- Tady to máte, řekl. A nechte si to tady, protože já už s tím jezdím celý den a rád bych taky už kruci domů.

- No, no, řekla sestřička staniční. Chvilku to bude trvat. Mám jenom dvě ruce a jednu hlavu, a tu mám dneska jako koš. Asi bude padat sníh anebo zas klesl tlak.

- To máte hezký emděšet, řekl vysoký statný chlap s rozhalenou červenou košilí a ledabylo navlečeným zimníkem, to vám přeju všechno nejlepší, sestřičko.

Mlčela. Za ním šel bleďý člověk s řídkými vlasy a mačkal v ruce radiovku. Měl šedý oblek a kabát nesl přes ruku. Vypadal jako by se vypravil do lázni. Ten v červené košili byl nejspíš opilý. Obličej se mu potil a rozhazoval rukama. Pořád něco povídal, ale ona ho neposlouchala. Posadila je do příjímáckého pokoje, vytáhla z psacího stolu příjímácký formulář a začala psát. Vyplnila hůlkovým písmem křestní jméno a příjmení, napsala datum narození, rodinné nemoci až po prarodiče, všechna předchozí onemocnění pana Ehotáka, který pořád tak bodře a vesele vykřikoval, jakoby mu nic nescházelo, dosud nikdy nebyl v psychiatrické léčebně, nevěděl, co ho čeká, asi byl hodně opilý, když tak produkoval, zatímco ten bleďý, co ho doprovázel, mlčel. Asi nějaký slušný člověk, možná ka-

marád, možná jen soused. Vždycky, když se na něj obrátila, jenom přitakal, že je pravda, co tvrdí ten bláznivý. Saniták venku na toho slušného čekal a tak pospíchala, dokončila příjem, zavolala pana primáře, aby si pacienta převzal a on řekl, že přijde za deset minut.

- Tak jsme hotovi, pane Lhoták, řekla. A co vám vlastně schází?

- Mně. Nic, odpověděl Lhoták. Já jsem zaplat pámbu zdrav.

Aspoň je k mluvení, myslela si sestřička staniční. Desimuluji skoro všichni. Ostatní mlčí, slovo z nich nejde vypáčit, někdy se ani za kolik dní nedozví, jak se jmenují a odkud jsou. Tohle byl dnes druhý příjem a ta paní byla taky veselá a k mluvení. Měla doporučující lístek od obvodního lékaře, napsaný dětským kostřbatým písmem od rohu k rohu, co je to za doktora, ptala se sanitáka, a ten se řehtal a vyprávěl, že paní po něm házela květináče a tak psal doporučení pod stolem a na koleně a ona rozbíjela zatím všechny květináče, co jich bylo v ~~už~~ ordinaci. Měla za sebou čarodějnicí a ta šla po ní a žádala, aby pan primář a sestřičky sundaly hodinky a položily je na stůl, a pak ty hodinky obracela ciferníkem dolů a tím zastavovala čas. Paní staniční se vrátila dopoledně z ženského oddělení celá usmátá.

Tenhle tvrdil, že je traktorista a v životě mu nic nescházelo, nikdy ho ani hlava nebolela. A ten, co ho doprovázel, jen kýval hlavou, a si že chtěl domů, vypadal unaveně, však už budou hotovi. Teď jen musela pacientovi odebrat občanský průkaz a peníze.

Občanský průkaz jí dal, ale peníze dát nechtěl.

- Ženská, rozčiloval se, co si vo mně myslíte? Napřed mě zpovídáte a potom chcete moje peníze. Kde to jsem, volal a rozhlížel se po bílých stěnách, že mi tu chtějí vzít moje peníze.

Nebyla zvyklá se urážet a tak jen dál jemně trvala na svém.

- Nešla byste se mnou na skleničku?, ~~zval~~ zval ji pan Lhoták. Já bych počkal, až vám skončí služba, a pak bych vás

pozval. Co vy na to?

- Já nemohu, řekla, mám doma muže a čtyři vnuky. Všichni na mne čekají, ale vy mi, pane Lhoták, dejte vaše peníze a rychle, protože za chvíli přijde pan primář.

A tu pan Lhoták v obličeji ještě víc zbrunátněl, vyskočil, sápal se po své oběance a volal: Tak zavřít mě chcete. To mám z toho, že tuhle Lojzika vozím celý den po špitálech. Mohl jsem celý den oslavovat a místo toho jsem už ve čtvrtém špitále. V prvním mu šili břicho, do kerýho si pích kaudlu, te k nám ráno přiběhla jeho dcera, že si táta rozpáral břicho, a já blbec tam šel a zavolal jsem doktora a od té chvíle to mám na triku, kdybych tam bejval nechočil, tak jsem moh chlastat, a místo toho já se s ním celý den tluču po špitálech, to už je třetí blázinec, jednou tam nepatříme, jindy nemají postel, a nakonec zavřete mě a jeho pustíte, je to možný tohleto?

A sestřička staniční vzala pomalu přijímací listy a vejšpál je roztrhla a pak ještě na čtvrtky, a měla opět, jak mívá jednou za čas, pocit marnosti svého počínání, bylo jí jako když kráčí po ostré hraně mezi tady a tam. A protože byla od malička naminkoua babičkou vedena ke zbožnosti, zatímco tatínek byl neznaboh, obrátila se v duchu k pánu Bohu, aby jí pomohl neodsoudit nevinného, i když, a tom také často přemýšlela, je někdy líp těm, co jsou uvnitř, než těm, co jsou venku.

Lda Kriscová

Johana Janů

Rozhovor s mou imaginární dvojnicí

Já: Teď in medias res. Tak co říkáš těm svým veršikům?

Ona: Nic. Nadto to nejsou veršiky, ale říkadla a písničky.

Já: Nepřipadá ti jejich obsah poněkud infantilní?

Ona: Je mi někdy malý jako by mi byly moje dětské střevíce, jindy jsou to boty dospělého, které si nazouvá, abych mohla být účastna v jeho světě na jeho pouti. Takže máš pravdu. Je to poněkud infantilní.

Já: Někdy to vypadá dost rozverně. Ty jsi veselá?

Ona: Ani ne. Ale když píšu, tak se někdy rozveselím.

Já: Takže se ti psaní uleví.

Ona: Někdy. Někdy spíš naopak. Někdy si sednu a divím se, co to je a jak to ke mně patří. Pracuju na tom ještě svou myslí.

Já: Jak?

Ona: Divám se na to a přemítám, co jsem tím chtěla říci. Například ve sdělení V Americe mám Erika po čase objevím jiný, emocionálně potlačený výrok Ván, Erice, Máme Irka, čímž patrně, aniž o tom vím, nějak gramaticky chybně manifestuju přání vzdálit od sebe svého mladšího bratra. Ve skutečnosti jsem mu už jeho existenci odpustila. Vždycky je tam vlastní téma a pak něco nevědomého, dávného, co jsem zapoměla a snažím se to přivolat zpět, a naopak, někdy se to zapomenuté snažím zahnat na útěk.

Já: Hledme. Trváš na tom výkladu?

Ona: Cítím to tak. Někde je to jako paralelní program Blaise Pascal, kdy stroj "libovolně" přeskakuje z jazyka do jazyka.

Já: Ty pracuješ u počítače?

Ona: Jo, ve snu.

Já: Proč se s tím výkladem tak nímráš?

Ona: Protože jsem zvědavá. Umíš si představit topologické znázornění takového jazyka?

Já: Tak trochu. /Spiklenecky jsme se na sebe usmály/. Ale ptát se mám já. Co teď šíješ horkou jehlou?

Ona: Ta ta ta tá. Nech se překvapit.

Já: Dobře. Říkalas písničky. Znáš k nim melodií?

Ona: Tu a tam. V Lehce přenosných kartách jí tuším, v Ifigénii jí jednojednoznačně vím.

Já: Tam se ale trochu podobá Salome, ne?

Ona: To máš pravdu. Jde tam ostatně o nezvládnutý kastrovní komplex v té Ifigénii, ne? A Salome je aktivnější líc téže mince.

Já: Zazí, to zní psychokanalisticky. Ty se v tom vyznáš?

Ona: Vůbec ne. Ale mám kastrovní komplex a popuzují tuďíž ráda autority.

Já: Velmi hermeneutické. Pomáhá ti to?

Ona: Ne.

Já: Čemu se ještě hodláš věnovat kromě popuzování autorit?

Ona: Chtěla bych napsat srovnávací studii o vlivu Shakespeara na Aloise Jiráska, ale bojím se, abych nepopudila autority.

Já: Shledáváš nějaký vliv?

Ona: Shledávám, ač zploštělý. Například v Jiráskově Lucerně shledala jsem inspiraci Shakespeareovým Snem noci svatojanské.

Já: Žertuješ.

Ona: Nic mi není vzdálenější. Například už ti řemeslníci v obou kusech jsou průkazní. Jenže ...

Já: Napiš to tedy! Schreib das auf!

Ona: Až zas budu někdy na marošce.

Já: Ještě jsme nořekly, že své veršičky věnuješ ženám.

Ona: To vysvitne z obsahu.

Já: Nebo spíše z data. Tvá témata nejsou homogenní. Všechno souvisí se vším. Ale dejme tomu, že to věnuješ ženám.

Ona: Když myslíš. Třeba by to nechtěly. Ale já MDŽ nerada.

Já: Co je příčinou tvé idiosynkrazie vůči tomuto pěknému svátku?

Ona: Přesně nevím. Možná to, že jsem mámě kdysi nosila k jinému svátku srdíčka, ta teď v březnu nejsou k mání.

Já: Co by sis sama přála k MDŽ?

Ona: Nic. Ale kdybych se mohla rozepřát z plna hrdla, tak bych chtěla, aby Kačenka Sauvageová rozuměla česky.

Já: Proč bys chtěla, aby paní Kateřina Sauvageová rozuměla česky?

- Ona: Protože jsem jí nedávno viděla zpívat a moc se mi to líbilo. Ona je krásně zrzavá, úžasně chic a když zpívá, tak dělá rukama do vzduchu takové krásné mašle, které pak v tom vzduchu zůstanou viset ...
- Já: Chtěla jsi patrně říci, že paní Kateřina Sauvageová je dokonalý esteticko kinetický subjekt, že má výrazově expresivní a přesná podání písně, že dokonale sděluje, co autor zasýšlel, což jsi vycítila, ač neznáš ani slovo francouzsky, že?
- Ona: Mně se hlavně líbily ty mašle, co ...
- Já: Co se ti v jejím podání líbilo nejvíc?
- Ona: Píseň o lékárníkovi, které jsem dokonale porozuměla, ač neumím slova francouzsky.
- Já: Proč chceš, aby rozuměla česky?
- Ona: Abych jí mohla ukázat své písničky a zeptat se jí, jestli se jí nějaká nelíbí.
- Já: Poslyš, má drahá, nepřipadáš si poněkud domýšlivá, jak bych to šetrně řekla, taková nějaká samolibá?
- Ona: Cui.
- Já: Zamluvme to. Máš ještě nějaký mimořádný umělecký zážitek z poslední doby?
- Ona: Mám. Pásmo z veršů černošských básníků na VKV před vánocí. Je to paráda. Fracuje se tam například se zpomaleným vnímáním času. Nebo je tam obraz mrtvého, který uvažel v telefonní budce, když čekal na spojení. Chápeš ten obraz?
- Já: Nevím. Který český šanson se ti nejvíc líbí?
- Ona: Gellnerova písnička začínající slovy Má milá rozmilá neplakej, ve zhudebnění Josefa Nose.
- Já: Máš nějaký nedostižný literární vzor, nějaký tak říkajíc literární imprinting jako Rilkeho, Trakla, Henry Millera nebo tak?
- Já: Vlastně mám. Karafiátovy Broučky a u kořenů mé veršové tvorby, jak ty bys řekla, by možná byla Píseň o Babinském. Vždycky me okouzlovalo, jak mu hlavu usekli až po samou fusekli.
- Já: No na zdar, vlastně radši sbohem. Děkuji ti za rozhovor.
- Ona: Za málo. Na zdar.

Pohřeb klauna a Come back

Já kdysi s károu spravovancou
dělával kasu vyprodanou.
V kruhové manéži i za oponou
hledal jsem vlastní stín.
Vstavaj, strana agronaja,
kavo ja posetil?

Snad byla to hra na kukačku,
tu já též často musel hrát.
Já nechal jsem tam vlastní matku,
běžte jí za ~~xxx~~ mne sbohem dát!
Že nehrál jsem jí syna.
Ona mne dnes už nemá.
A já ji míval rád..
Že jsem jí neušel,
znovu se narodím.
Byl, jsem a budu mim.

Já vím, že Pierota
vždycky znovu čeká rota
podivných Harlekýnů
v bitvě o život, Kolombínu..
Hu i što?
Znovu se narodím.
Tak dost už toho sentimentu.
Padl by z toho na mne splín.
Davajte, hoďte na mne šajn!
Nemusím mluvit.
Já jsem klaun.

Zájezd v Národním

Von se tak divně dívá,
a vona furt jen zpívá,
dokola
jíva, jíva ..

A táhne sem jak z chlíva!

x

Divadlo Bunraku

Svět plný malých zázraků.
Divadlo přijelo Bunraku.
Usmívá se tam kurtizána,
za bílým vyjde před dům.
Své hrdlo nastaví mu sama,
když představit jí chce ~~svůj~~
svým mrtvým předkům.
Strašně smutně to dopadlo.
Ale bylo to divadlo.

Bunraku odjelo.
A loutky jsou tu dál.
Po ulicích teď chodí.
Půl Ega, funkce půl,
úřední výrazy, strnule jako kůl.
To musí být strašný vůl,
kdo tyhle loutky vodí!

x

Co mi zas tohle připomíná?
Na jedné straně

Kolumbus

na druhé,
Kolombína.

Nehrál se ještě tenhle kus.
Asi jim ujel autobus,
a začíná jim býti zima.
Na jedné straně Kolumbus,
na druhé Kolombína.

Procházka

Chodil pan Kent
po Královci,
potkali ho
čtyři jágři.

Kampak Kante,
kam jdete,
co pěkného
píšete.

Čisté pojmy?
To jsou dojmy.

Hvězdné nebe nad Vámi
už Vás nezachrání.
Jak nemáte dojít úhony,
když pro Vás platí mravní zákony?

Pojďte Kante,
poďte s námi.
Radši zadem, ať Vás nepotkají
Vaši známi.

A suite zmizela.
Člověk až zeptat se stydí:
Byli to lovci zvěře,
anebo lovci lidí?

Naše domovnice

Soudkyně Lynchová,
ta ke mně zášť chová.
Ona je tribunka lidu,
nepopřeje mi klidu.

Po řád jí něco achází,
zkoumá mlázi,
hál si chystá na nemravy,
co nemají jemné mravy.

I samotnýho Lynche
veme o dva tři inche.
Ta chtěla by mě poslat
až do Hrochova Týnce.

x x x

Homo novus, homo Novák

Tak on mě zase lízl!
Hle, pan Novák je
lapač,
tak to já budu
Apač.

A jenom v roli Apače
co lapače rád papá,
já budu chodit do práce,
pan Novák bude plakat.

Dopis z vojny

-... jinak je tady plno dřiny ...
... jsem celý černý od té hlíny ...
... klademe tady, lásko, miny!

... sama abych tu prala plíny...
... určitě tam má ženský jíný ...
... jenom na to má laskominy!

x x

Telegramy

Ve smu te libam
lasko ma stop
Kdyz luna ranem bledne
Jen nerada jsem lakoma komma
a neznane se ve dne
Ztop!

Navzdy tva

Viktorie

Se mi zda
ze ses pitoma Fullstop
ve mne se kazda
zhledne
Ostatne je to tvoje vec Nonstop
Tak prijed

Cerny, myslivec

Vítr do plachet

Je, tamhle běží,
tamhle je,
Ifigénie.

Ještě netuší,
že jde o uši.
Ještě netuší,
že jde o krk.

Hraje si, skrývá,
občas si zpívá,
má radost, že je,
Ifigénie.

Ifigénie?

Ona si jenom je,
neví, že král chce do boje,
snad kvůli Tróje.

Zná jenom zábavu,
běží jí o hlavu,
tu král potřebuje,
snad kvůli Tróje.

A vítr do plachet
a plachty do lodic,
do těch pak muže,
co nebojí se bouře.

Dav chce krev,
je zmatek,
odněkud slyšet
je řev:

Je, tamhle běží,
tamhle je,
chyťte ji, hele,
Ifigénie.

Ukaz

My, Kateřina druhá,
nového chceme druha
namísto dobrodruha
knížete Potěnkina,
i když s ním byla psina.

Jako své vále důkaz,
my vydáváme ukaz,
že chcem tělesnou gerdu,
ze samých švarných bardů.

Taky chci nový sáně.
Protože nemám na ně,
vypíšu nový daně.
Nikdy nebudu plejte.

Jekatěrina Zweite

x x x

Realistická fatalistka

Až doroste mi ofina ,
tak půjdu s tebou do kina.

Film bude asi konina,
před plátnem busta Lenina,
na klín mi padne zmrzlina.

Ukolébavka

Neboj se, neboj, odboje!
Tomu se nechce do boje.
A nemá žádné náboje,
zteřelý dobou odboj je.
A nemá žádné nápady,
snad brzo vstoupí do vlády.

Aby nás Pámbu miloval

Maso nám padá od kosti,
od nich nás, Pane, oprostí!
My máme jiný starosti.

My Tě pak budem vzývat,
jásati budem: Vívat!
Tak tedy, Pane, jestli jseš,
od nich nám jistě pomůžeš!

Slávy vnučkám

Zas třese se zem!
Železné jedou kobylky.
A cestou někde poztrácely
z tanečních první motýlky.

Dotaz

Jakápak je to rakovina?
Račte odpustit, gospodin!
Pro nás to byla vědycky psina,
my přece máme vlastní styl.

Alexandr Kliment

Vysvětlení

Rád bych vysvětlil všem zájemcům, proč jsem se tak dlouho neozýval. Někdo by si mohl myslet, že jsem unaven a znechucen. Konečně rezignace by se dala chápat a omluvit nepříznivými okolnostmi. Jak řekl kritik J.B., deset roků psát do šuplíku vydrží jen blázen nebo grafoman. Můj poslední románek by se dal vykládat jako směs bláznovství a grafománie v postavě kuchaře, o němž je řeč. Podezření, že jsem svůj starý psací stroj prodal do Bazaru, je však mylné.

Tedy vysvětluji, že jsem nesešel, nerozváděl jsem se a nebyl jsem nemocen. Stěhoval jsem se. Stěhování netrvalo dlouho, odbylo se až překotně, což způsobilo hmotné i morální škody, a já si uvědomil jeden ze zákonů umění, vědy a techniky, že totiž nejnáročnější není sám akt, nýbrž vše, co mu předchází, přípravy.

Již před více než patnácti lety, když jsem postřehl, jak se děti hbitě vyvíjejí, usoudil jsem, že se jednoho krásného dne do jednoho bytu nevejdeme. Nechtěl jsem opakovat chybu improvizace a nouzového řešení, když jsem se jako mladistvý manžel nastěhoval k laskavým rodičům své studující manželky. Ještě v předškolním věku dětí jsem začal plánovat budoucí prostor života, jemuž se říká započítatelná obytná plocha, když už jsem sám dostatečně včas neplánoval vlastní rodičovství. Myslelo by se, že jsem příliš útlocitný k mládeži, která se prý o sebe má postarat sama, ale já vím, že jsem plánoval zároveň svoji sebeobranu.

Famatuju tramvaje, které ještě neuměly zavírat dveře a člověk mého labilnějšího typu nemusel trpět klaustrofobií. Pokušoval jsem na schůdkách a pozeroval zrající obilí, kterým jsme kodrcali ke konečným stanicím. Ale již se začínalo se stavbou pražských sídlišť, jejichž buňky a plástve dnes korunují naši periferii. Několik pětiletěk jsem špatně plánoval buňky pro svoje děti a tím jsem se lišil, jak řekl filosof K.M., od dokonalé práce včely, která stavbu svých buněk

předem neplánuje. Navštěvoval jsem schůze, dopisoval si s úřady a institucemi, sháněl jsem razítka, byl jsem nakonec přijat do stavebního družstva a zaplatil jsem slušný vklad.

Zestárl jsem a zešedivěl. Ďáksí mě někdo pořád předbíhal a měl přednost a nakonec pro malverzace zavřeli činnost mého družstva. Přišel jsem i o svůj vklad, doufejme, že jen dočasně, než se těch pár miliónů zase někde sežene. Potvrdila se slova právního znalce P.R., který nad mými racionálními snahami kroutil hlavou již před deseti lety. Říkal, že jediné progresivní řešení je nechat situaci vyhnít. Pak se bude muset okamžitě a bez přitahů a zcela prakticky řešit, protože bude pro všechny nesnesitelná.

Popisovat, jak jsme vyháněli, by trvalo velmi dlouho.

Obměním tu jen citát klasika I.N.T. a uvedu, že všechny rodiny, které mají životní, respektive započitatelný prostor v pořádku, jsou stejně šťastny, ale že každá rodina, která se tísní, je nešťastná svým zvláštním způsobem. Už jsme se do bytu nemohli vejít a spíš jsme všichni ztraceli na váze. Počet náhle dospělých dětí se překvapivě zdvojnásobil při setrvalém počtu lůžek a bylo mi radostně oznámeno, že se záhy stanu dědečkem. Stryčné věci a plochy byly stále obsazeny, až jsme si museli položit metafyzickou otázku kým vlastně, když každý z nás musel pořád čekat. Nebylo soukromí. Vznikaly a opět zanikaly netušené interfamiliární svazky a různě jsme se přesunovali z místnosti do místnosti. Abychom se nezbláznili, vydal jsem jako přednosta domácnosti komplexní směrnice pro racionální způsob soužití, ale jak řekl politik N.S.CH. referátem krvavín nepřikryješ. Vyhnili jsme a nikdo nezěl kam jít. Místo jednoho jsme potřebovali tři byty.

Můj tatínek byl rodilý Rus a říkal: Co se nám, Čechům, může stát. Povzbuzen tímto internacionálním optimismem pustil jsem se do práce, pokud se shánění dá nazvat prací, ale proč ne, dneska je na světě více menažerů než výrobců. Teoreticky jsem usoudil, že vyměnit lze vše za vše. Hned v prvních dnech jsem poznal, že shánění bude dlouhé a že při něm už nic jiného

neudělán. Promiňte, neodpovídal jsem ani na dopisy a neposílal blahopřání k narozeninám a svatbám.

Jako mladý muž touží po té jediné krásné ženě, která je mu určena existenciálním osudem, já jakožto člověk na prahu stáří jsem vyhlížel ne jeden, ale tři své byty - typy. Po deseti letech literární perzekuce jsem opět veřejně publikoval a jak nadšeně jsem se shlížel v textech svých inzerátů, pohotově jsem odpovídal na jejich ohlas, běhal na besedy s uživateli bytů. Byl jsem v kontaktu se životem. Objevil jsem bujnou džungli velkoměsta, zakřiknuté vdovy, makléře na neviditelné burze směn-
ných hodnot, vexlíře, stále ještě pyšně žívou velkoburžoasi, smutek v opuštěných domácnostech sebevrahů. Ubohé přístřešky a luxusní apartamenty, osudy, z nichž každý se mi zdál být neuvěřitelný a zcela vymyšlený.

Takzvaná bytová krize je fiktivní pojem. Několik set pokusů s různými partnery vytvořilo přirozený sociologický vzorek. Výsledek byl překvapivý: Každý třetí byt byl neobydlen, i když na dveřích vždycky visela vizitka. Nejabsurdnějším dojmem působily prázdné byty v novostavbách. Jedna židle a mýdlo v koupelně, víc nic. Druhý poznatek: Vysoká životní úroveň přesahující oficiální propagandu. Třetí: Nevkus, absence stylu, ale hodně knížek, obrazů, gramofonových desek a kyttek.

Práce, činnost mě začala bavit. Na jedné straně iracionální život, na druhé straně systematické zpracovávání dat. Založil jsem kartotéku, průběžný žurnál, rejstřík jmen a míst a zájemců, koordinoval jsem, navrhoval vícesměny, kreslil přehledné grafy.

Krásně se mi vyklubávaly nápady, řadily se žánrové scénky, přelý charakteristické detaily, snoubily se motivy, ostře se vinula červená nit námětu, a pořád žádný příběh, pořád žádný byt. Celá galerie portrétů, a pořád žádný typ. Hodiny a týdny v tramvajích, autobusech a metru, průchody s vývěskami, kandelábrů s nálepkami - výměnami... Stereotypní dialog jsem slyšel i ve snu. Dobrý den, dobrý den. Co sháníte? Já sháním. Kdyby se takhle lidstvo věnovalo vyhledávání nových zdrojů energie, dávno jsme už topili zadarmo.

Zvláštní kasta, tihle lidé s výstižným znakem ve tváři; lidé vyhlížející, číhající. S výrazným znakem osobní situace; jsme ne definitivní. Začal jsem rozumět kočovným kmenům a žebřavým mnicům. Poprvé jsem pocítil prudce sobeckou touhu vůbec nic směřitelného nemít.

Cíle jsem neměl dosáhnout dělením přímým. Vnouček se si ce nastěhoval z porodnice přímo do jednoho nového bytu na jednom z pražských sídlišť, ale my zbylí se museli stěhovat ještě jednou, ještě jednou jsme se potřebovali rozdělit. Přistáli jsme na Jižním Městě. Metro ještě nejezdilo, bylo zima, neměl jsem telefon. Našel jsem si aparáty v teple, na některých poštách, v halách hotelů. Všiml jsem si, že jsem pozorován, začal jsem být známou figurkou. Z kapes mi vypadávaly papírky se záhadnými znaky, vracel jsem se pro zapomenuté brýle. Spoje, ať mi promínou. Objevil jsem v suchu a teple aparát, který vracel mince, někdy dokonce dvě až tři přidal.

Uplynulo hodně času a já se bál, že můj záměr uvízne na půl cesty. Kdyby mi nepomohla náhoda, všechna moje systematicka by neměla smysl. Docela náhodně jsem se seznámil se sympatickým vdovcem S. Nechápal jsem, proč se mi chce legitimovat, ale on jen vyndával z občanky fotografii nebožky a ptal se, jestli se pamatuju na lokál "U staré paní". Tak starý ještě nejsem, abych si tam někdy zašel, ale tak mladý taky ne, abych se dost dobře nepamatoval. Milá zesnulá paní byla majitelkou lokálu a pan S. mě pozval do malebného bytu na Starém městě. Kdysi tu obývali celé patro, které se postupem doby přímo a nepřímo dělilo. Pan S. líčil osud své generace, ukázal mi fotografie lokálu "U staré paní" a já jsem se velmi podivil, jak početný byl personál. Skupinové foto nevypadalo jako maturitní třída, ale celé gymnasium. Visely tu obrazy, které kdysi vyzývaly zdobily lokál. Co do aktualit jsem se dověděl, že se pan S. seznámil s velmi sympatickou vdovou, která se cítí opuštěná v malé garsoniéře. Ráda by se vdávala, ale pan S. neví, a opět se mi chtěl legitimovat. Tohle všechno likvidovat, viděl jsem v předsíni trezor, a o na by si, jak je šikovná, přála bydlet na Jižním Městě. Líčil jsem výhody manželství, ba i pozdního. Věřte tomu, nedej Pán Bůh, kdyby mi manželka odešla na věčnost, hned bych se zas oženil. Nemohli by-

ochom váženou paní sympatickou vdovu navštívit?

Rehovory, jednání, doporučení, potvrzení, žádosti, schvalování, pošta, telefon, nejistota, čekání - dekrety! Šťastně jsme zasedli s panem S. ke stolu, abychom projednali podrobnosti stěhování, a já opět nechápal, proč se mi chce pan S. legitimovat. Z občanky vytáhl fotografii paní nevěsty.

Zůstaly dva nevyřešené problémy, pancéřová pokladna a jeden obraz. Nechtěl bych jako pozornost převzít s bytem gratis trezor? Nemám, co bych do trezoru dával, přetkl jsem, a taky se bojím, až by se proslechlo, že mám doma trezor, že by mě ze zásadních důvodů příslušní odborníci vykradli. Stalo se jednomu kolegovi, že si koupil podobný trezor a ukládal si do něho svoje rukopisy, jichž si cenil víc než šperků, které také neměl. Za týden ho navštívili zlodějové, a když v trezoru nic nenašli, obrátili mu byt vzhůru nohama. Musel si koupit i nové kapesníky. Ale pokud by pan S. viděl trezor jako podmínku, o předmět se postarám. Pan S. byl tak ušlechtilý, že mi při příští návštěvě po trezoru ukázal jen prázdné místo. Mezitím se odbyla svatba. Zeptal jsem se, jak to zvládl. Těžce vzdychl a zeptal se, co jako myslím, trezor nebo svatbu. Blahopřál jsem mu do nového stavu a zeptal jsem se, jaká byla veselka a jestli je všechno v pořádku, jestli si nerozmyslel stěhování. Řekl, že když už na to jednou máme papíry, tak se nedá nic dělat. Šestnáct budvárek a lahvička myslivce na svatbě pana S. neporazilo, bývalý hostinský a řezník je zvyklý. Paní choť je abstinentka.

Na zdi ještě visel obraz, olej, signováno vpravo dole, sto šedesát krát dvě stě osadesát. Svůdně tělnatá grácie, nahé, v životní velikosti, slovy tři. Rencir by zajásal, kdyby v nich mohl vidět modely a nemusel vidět malbu. Ty dámy, řekl pan S., s námi na Jižní město nesmějí. Slibil jsem je kamarádovi, pomůžete?

Podobná událost se kdysi předem promýšlela na základě esteticko-psychologicko-sociologickém mnohými velkými umělci jakožto životně umělecký zážitek, neboli happening. Náš občan měl na příklad možnost za bílého dne se na chvíli ne-

chat dobrovolně zavřít. Na dvoře v Platýzu stála jarmara, stačilo vstoupit. My prostě začínali stěhovat. Kráčeli jsme s třemi rážovými odaliskami přes Ryněček, Staroměstským náměstím, Celetnou a kolem Prašné brány. Staré i mladé, velké i malé lidstvo se chovalo nadšeně, rozpačité i nepřátelsky. Na umění nebude nikdy jednotný názor. Příslušníky jsme nepotkali.

A znovu - jednání a potvrzování, balení, a rozbalování, rozmisťování, umisťování a přemisťování, adaptování, malování, likvidování, uklízení a zařizování, a při tom je člověk nevyhodně posedlý určitou představou o každé věci a jejím tvaru a barvě a v neposlední řadě také tím, že si zas jednou sedne ke stolu a bude vymýšlet pohádky. Mám pocit jara, nové síly se jen hrnou a já doufám, že se už nebudu muset starat o žádné věci, jen o slova.

První, co udělám, všem zájemcům vyvětlím, proč jsem se tak dlouho neozýval a nepsal. Sotva jsem si sedl k pěkně uklizenému stolu, dostal jsem předvolání k úřednímu jednání /nedostavíte-li se, budete předveden/.

Dva neznámí, elegantní pánové se mě v místnosti, která mi připomínala anonymitu hotelu, zdvořile zeptali:

Tak co píšete, pane?

Proč se prosím, zajímáte? zeptal jsem se.

Mám právo žádat vysvětlení o čenkoli.

Eda Kriseová

P s í s m e ě k a

Někdy se prostor kolem mne zahustí. Neřešitelnost mi stoupá kolem uší, vlezte mi do hlavy a probudí myšlenky, které se začnou honit v kruhu, a když jedna druhou dohoní a pozře, vyvrhnou spolu novou, jdou, jdou, jedna za druhou, jako ovečky, co nikdy nedojdou.

Stoupám s ruksakem na zádech a zhluboka dýchám, a dlouze, až do konce vydychuji, abych čistila plíce, a zároveň tím zbrácím myšlenky a říkám si, to je život, a ne to hemžení v dolíku, kde je mi tak hezky jak hrachu u cesty, kdo přijde, uškubne, uteče zas.

Ve výšce 1.100 metrů nam. v dřevěné chaloupce nepotřebuji nic, jen pár polen, abych se s dětmi ohřála, a chleba, špek, cibuli a někdy rum, kdyby mi bylo smutno anebo zima. Ale nebývá mi.

Letos, když jsme stoupali do hor, dohonila nás smečka psů, zapřažených do polárních saní. Řídil ji vysoký tenhooký fousáč.

- Kupředu, bando, křičel, kupředu! a usmál se na mne a já jsem se usmála na něho a vzpomněla jsem si na svého miláčka Eskymo Welzla, který takto táhl do Země Františka Josefa mezi Eskymáky, a na Byrda, který uvažoval, jestli má na jižní točně přezimovat sám anebo ve třech, a rozhodl se pro samotu. Pobyt ve dvou považoval za vyzkoušeně nesnesitelný, což svědčí také proti manželství.

Psůvod vesel švihl cirkusovým bičem do modrého vzduchu a halekal jako na horách. Když zmizeli za ohybem cesty, zavřela jsem oči a zase je otevřela. Ve sněhu byly opravdu psi tlapy a dvě rýhy od saní. Šla jsem na běžkách za nimi, byla bych šla pořád, kdyby zdola nepřisarděla rolba a nezníčila stopu i vzduch. A vzpomněla jsem si na koně, kteří dřív tahali saně a zvonili na zvonce, že jedou a nesrazili se s nimi. Každý si tenkrát musel nahoru sám vynést batoh a lyže, koní-

ci tahali jenom jídlo a komu to nestálo za námahu, ten nahoru nemohl. Dnes, když batohy a lyže a dokonce i lidi vozí rolby, jsou všude nahoře čochtani, kteří každou lyžařskou stopu botama rozčochtají.

A byla jsem ráda, že musím s batohem nahoru, protože chaloupka je jinak nedosažitelná, a že každým krokem ztrácím své myšlenky, že jsem sama, nikdo sem za mnou nemůže, nic sem nemůže, nikdo mne tu nenajde. Mohu snít a snění není myšlení, snění jsou obrazy a nikoli slova a věty a osoby a co kdo komu udělal. Když jsem dorazila do chaloupky, nechala jsem batoh a sama se vydalavýš. Skoro vždycky musím hned první den vylézt na nejvyšší kopec: 1.550 m n.m. A pokud nemám ani pak v hlavě čisto, jdu druhý den znovu. Někdy bych potřebovala mnohem vyšší kopec a hlubší údolí, kam by se mohly valit kameny, které ze mne spadávají a nakrátko se ode mne oddělují.

Večer jsem při západu slunce stála před chalupou a dívala se, jak se oblé vrchy červenají, jak se pomalu rozplývají v modrofialové mlze, jak splývají s oblohou, na níž se rozsvěcuje večernice, a bylo mi lehké a krásné, když se v rohu paseky, kam ústí lesní cesta, objevili opět psi a za nimi sáně a na nich stál psůvůd a volal:

- Kupředu, bando, kupředu.

U vedlejší chalupy odpřáhl psy a oni se hned převalili na záda, drhli si káži o zledovatělý sníh a pak si stoupli na čtyři a vytrásali sníh z chlupů a honili se po louce. Když se vyběhali, psůvůd je přivázal na kraji lesa každého k jednomu stromu. Tam tráví psi své noci. Jmenují se podle abecedy a začínají od A, protože jsou první generací nové rasy českého horského psa. První, nejsilnější a nejchytřejší, ten, který udává tempo, vybírá cestu a všechno řídí, se jmenuje Alf, a za ním je Art a Ajk a Alm, který je líný a netahá, a pak Ben a za ním Cisa, ta už je od cé /třetí generace/ z celkových čtyř, které zatím obývají tento svět.

Večer psi v lese vyli a my jsme si u kamínek povídali s člověkem, který má ctižádost vypěstovat novou psí rasu.

Kanadského polárního psa zkřížil s čuvačem a zdá se, že se to daří. Co všechno si lidé nevymyslí, aby byli na světě raději. Tenhle psův od by chtěl vyšlechtit hlídacího, pátracího, tahacího a přátelského psa, který by vydržel horské podmínky a s nímž by bylo možné podniknout vypravu i do polárních krajin. A tak rozváží se smečkou po horách počtu a cvičí, pozoruje a postupně zatěžuje psy, zkoumá, kolik potřebují kalorií denně při maximálním výkonu. Plánují ještě s jinými daleké cesty, co si vezmou sebou, jak budou spát v záhrabech, povídal o kanadských psech, kteří uběhnou denně što dvacet kilometrů, utáhnou ve smečce dvě stě padesát kilogramů, a o Eskymačkách, které pořád rodí a vydělávají v zubech kůže a když přestanou rodit a vypadají jim zuby, vyhodí je Eskymáci ven a ony tam zmrznou.

Po nočním nebi pochodoval od východu k západu nebeský rytíř Orion, sunul se pozadu a Jupiter mu svítil.

Ráno, když slunce vyšlo a oblilo hory, takže se leskly jako zlatá prasátka a sníh byl dosud tvrdý a ledovatý, zapřáhli psův od psy, mou malou dceru posadili do saní a vzali ji nahoru do modrých hor, jela si jako královna a já za ní běžela na běžkách, psi šplhali do kopce a pářilo se z nich a pářilo zas dolů, psův od křičel a brzdil a má dce-
ra se smála a sníh tál a spadával z obalených stromů a les začal vonět jarem a já jsem si říkala: proto jsi přece na světě, kvůli slunci a horám, kvůli náhlému průzračnu a čistotě, kvůli několika lidem, kteří pořád po něčem touží a uskutečňují to a nedávají se otrávit. A u každé chaty vybíhali lidé a chtěli psy hladit a chtěli se s nimi fotografovat jako se u pyramid rádi fotografují s velbloudy. Ale my jsme jeli dál, kde bylo jasno a prázdno a slunečno a nebyli tam žádní lidé, jenom laviny se na protější svahu chystaly utrhnout, neslyšně to v nich tikalo, tíže narůstala a skrivan se co chvíli vznesl a zazpíval.

Vážený, milý Zdeňku Rotrekle,

víte, kde a kdy jsem se s Vámi poprvé setkal? Psal se rok šestapadesát, bylo mně dvacet a sbíral jsem materiál k diplomové práci o české ~~knize~~ poezii dvacátého století. V Univerzitní knihovně jsem prohlížel poválečné noviny a časopisy, a protože jsem chtěl cestu moderního básníka sledovat na díle Oldřicha Mikuláška a ten žil a působil v Brně, narazil jsem i na Vaše jméno. Na verše, na recenze i na titul knížky, která by mě velmi zajímala. Tenkrát i teď. Měly v ní být Vaše rozhovory s brněnskými spisovateli a zmínka o ní jako o připravované novince se objevila někdy na konci roku 1947 nebo v prvních dnech roku příštího. Ptal jsem se po ní u knihovnické služby. Knižka nebyla. Ani v katalogu knih přístupných jen odborníkům. Do toho katalogu jsem pronikl díky liberálně formulovanému doporučení z fakulty, a tak jsem si právě v té době směl vypůjčit Sartra a Camuse a číst, jak se přeli, zda psát o sovětských koncentračních táborech, nebo ne. Nad titulem Vaší knížky se knihovníci shodli, že pravděpodobně nikdy nevysíla.

O tom setkání jste tehdy samozřejmě neměl tušení, protože jste jako vězeň dobýval v Jáchymově uran. O tom jsem zase nevěděl já. Ani o tom, že Vás později pustili a pak dokonce rehabilitovali a že jste dělal výběrčího plynu. Byl jsem nadějný příslušník oficiální mladé literární generace, měl jsem plno jiné práce a jiných starostí a neptal se po Vás dál.

Podruhé to bylo v roce osmašedesát~~ém~~. Po dvamácti letech. Deník, který se tenkrát velmi snažil vyrovnat svůj nevyrovnatelný dluh vůči českým věřícím, otiskl interview s jedním Vaším starším spisovatelským kolegou, jehož potkal podobný osud jako Vás. Navíc byl právě těžce nemocen. Interview byl hněvivý a hádavý. Asi proto, že se tvrdošíjně pokoušel vrhnout světlo na některé téměř dvacet let staré okolnosti toho, co se později opisně označovalo jako padesátá léta. Rekriminoval také křivdu, která se stala Vám: Najde se aspoň teď pro Vás místo u redakčního stolu?

Je strašné, že ta otázka musela zaznít. Že se jí už dáv-

no předtím někdo nezabýval. Někdo z nás. Že vůbec k tomu všemu došlo. Ale ani dnes nemohu zatajit svůj nedobry pocit, i když se to těžko vyslovuje, protože má zkušenost ve snášení protivenství je u srovnání s Vaší a Vašeho kolegy mělká a krátká. Myslím, že má pravdu Holan: "Není takového svítání, aby se našly věci poztrácené v noci." Místo, postavení, majetek může člověk případně i dostat zpět. Hř je s tím, co je nenávratné. Obvykle se o tom nemluví, protože je to nesdělitelné. Představuju si však, že kdo má tu hierarchii v krvi, ten stojí na svém, ale nehněvá se a nehádá.

Z interviewu vznikl malý skandál. Vzpomínáte? Proti Vašemu kolegovi zaútočil celý výbor brněnských spisovatelů. S plným vědomím své mocenské převahy. Členové výboru byli lidé nejhráznějších osudů a talentů, od velkých tvůrců až k literátům, kteří se psaním prostě žijí, ale ani nejčestnější z nich si zřejmě nepoložili otázku, zda po téměř dvacet let, kdy s většími nebo menšími potížemi publikovali, nespásali trávu na hrobech autorů pohřbených zaživa, a zda by se tedy nemali chovat přinejmenším účastněji. A tak protože to byl výbor, který před veřejností reprezentoval také mne, považoval jsem za svou povinnost veřejně se od něho v té záležitosti distancovat.

Tak jsem se s Vámi setkal podruhé, ale dodneška s tím nejsem hotov. Distancovat se, to je vnějškové gesto. Kdo stojí na svém, necítí k němu nutkání. Jeho postoj je i bez toho srozumitelný pro všechny, kdo jsou ochotni a schopni chápat. Ostatním je nevysvětlitelný tak jako tak. Veřejně manifestuje zpravidla ten, kdo je vnitřně nejistý a cítí potřebu něco a někoho překřikovat: mimo sebe i v sobě.

Já jsem přece také spásal náhrobní trávu. Na omluvu naší generace se pak říkalo, že jsme to nevěděli. Něco na tom je. Když Vás zavřeli, bylo mně dvanáct nebo třináct. Ale o něco dále později už jsem vědět mohl a měl. Jak to vlastně bylo?

Kdosi, kdo Vás osobně znal, mi asi v šedesátém roce vyprávěl, co se s Vámi stalo. Věřil ve Vaši vímu. Aspoň to tvrdil. Jenže já jsem v ni nevěřil. Dávno předtím jsem po-

slouchal rozhlasový přenos velkého politického procesu. Bylo mně patnáct a vedle mne seděl můj tatínek. Opatrný, zdrženlivý člověk, právník a straník, který žil dlouhá léta ve strachu a bál se budít ve mně neřešitelné rozpory a komplikovat nám život, a tak nikdy nepokoušel mou loajalitu svazčského funkcionáře. Když se však ozval hlas jednoho ze souzených a zřikal se toho, kdo mu dal život, nevydržel. "Měl se nabídnou," řekl suše, jakmile to skončilo, "že tátu sám pověsí." Najednou to přede mnou leželo v celé své obłudnosti. Neboť se může stát, že otec provede něco hrozného a sijn je tím zasažen, že se pokusí rezignovat na nezrušitelné poučto k němu. Ale kdo ho v ten zlý okamžik postaví před mikrofon, provinuje se proti lidskosti a nevěřím ničemu, co vzešlo z jeho rukou. To jsem tedy věděl. Také o vybrakovaných knihovnách, o zvizelých lidech i o mlčení zbylých. O tom, že kromě dvanácti pokojů existuje třináctý, do kterého se nesmí. Všecko jsem se chránil do něho vstoupit. Byl jsem čtenář pohádek paní Němcové a tušil jsem, co v něm je: Kostlivec, který pokyvuje hlavou. Vždyť ten příběh znáte. Nakonec padne otázka: Cos tam viděl? Jak odpovědět? Přiznat? Zapřít? Ať se člověk rozhodne jakkoli, nikdy odtam nevyjde takový, jaký vešel. Spatří se v ostřejším světle. Nemusí to dopadnout dobře.

Snad proto jsem už v dětství nad touto situací váhal. Například nad tím, jak děti kradly se střechy perník. Nemohly vydržet o hladu? Já bych vydržel. Nezavinily si pak to pronásledování samy? Nebo nad tím, jak Maryška ten třináctý pokoj otevřela. Babička k ní přece byla hodná a zakázala jí jen to jediné. Rozumem jsem chápal, že se to sběhlo tak, jak muselo, aby zlé kouzlo zaniklo a Maryška s ostatními byla šťastna. Jenže když odemykala osudné dveře, srdcem jsem při ní nebyl.

Říká se tomu zbabělost.

Nakonec mě do toho pokoje museli postrčit. Bylo mně třiatřicet a nechtěl jsem dovnitř, i když jsem tam už stál. Třeba v srpnu devětašedesát na náměstí Svobody. Uprostřed policejní psi na dlouhých úvazcích. Měsíce, roky jsem se

snažil zapomenout, abych mohl žít a pracovat jako předtím. Představoval jsem si, že mě jako autora zahnalí od stolu jen na čas a zase mě vezmou zpět. Nebrali. Viděli, že jsem viděl, a nezapomněli. Jak by mohli. To přece oni tenkrát přinutili toho chlapce, aby se veřejně zřekl otce, a otec se přitom vůbec ničím neprovinil a oni to věděli, protože ho sami předtím dohnali k přiznání. Takoví nemohou na dobré slovo věřit nikomu. Jsou logičtí. Ten, kdo viděl a ví, získá jejich důvěru jen činem. Činem vědomé, nedvojsmyslné spolupviny. Jenže co je spolupvina? Dodnes tomu přesně nerozumím. Ještě teď se přistihuju při úvahách, zda jsem se od stolu nedal zahnat zbytečně a zda neexistuje ještě jiná poctivá cesta. Myslím na ty, kteří ji nastoupili, a vůbec na všechny hledající ve spleti lidských cest. Jak by to bylo se mnou dopadlo? Původní hry by mě jistě dnes nehráli, ale mohl bych dělat dramaturgizace. Mám rád autory, o kterých tvrdí, že je mají taky rádi. Třeba Gogola. Znáte tu petrohradskou povídku, jejíž hrdina zešílí, když zjistí, že andělsky krásná neznámá, kterou sledoval a zamiloval si, je prostitutka? To by přece nebylo nic proti ničemu, jak říkal pan Werich. Jako v té pohádce: "Pověz, Maryško, cos viděla v třináctém pokoji?" "Babičko, já tam nebyla."

Jámu si hlava nad tou moudrostí a přu se s ní. Zapírání že by to vedlo k dobrému konci? Jenže proč Maryška zapírala? Nejvíc ze všeho se bála, styděla se za svou zvědavost, ale zároveň se možná ostýchala sáhnout do cizí otevřené rány. Vždyť ten kostlivec i ta babička byly jen různé podoby téže bytosti, zakleté princezny, kterou Maryščíno mlčení nakonec vysvobodilo, protože bylo účastné. Ale to samo k vysvětlení nestačí a žádný návod z toho neplyne. Jenž to, že v té pohádce rozhřešoval viny někdo nekonečně znalejší, než můžme být člověk se svou omezenou zkušeností. Někdo kdo byl na počátku všech pohádek, Na počátku všeho. A bude i na konci. Chci věřit, že naše rukopisy, naše životy, naše selhání bude vážit také on. Najde se pro mne místo u jeho stolu?

To je naše třetí setkání. Po dalších dvanácti letech. O Vašich šedesátinách. Snad Vás ty řádky potěší, a také Vám

je posílám s upřímným pozdravením.

Milan U h d e

Hodiny náboženství katechety Dietla

Toto ovšem není žádná aktualita, to se jen tak pozdě rozhoduju napsat, co mi napadlo dřív.

Někdy otvirám zpěvníky a čtu si, brnkám na piáně či dokonce zpívám lidové písničky. Tak jsem přišel na valašskou píseň, která mě potěšila prostotou své myšlenky, průzračností své třídilné /seriálové/ stavby a hlavně vyřešením, po němž se člověku chce žít o kousek dál /víc/.

1/ Dyž sem nebýl doma,
stala sa ně škoda.
Zebrala ně mou chaloupku,
zebrala ně voda.

Živelní pohroma, proti níž je člověk bezbranný. Vlastní silou ani nemůže škodu napravit. Prosit sousedy, žádat úřady, a kde vzít peníze na materiál, a povez, a dlouho žít v nepohodlí! Je to těžká zkouška, správný křesťan však obstojí, jinak by s tím přeci nešli do televize. Jsme zvědaví, čeho se autor odváží v druhém dílu.

2/ Šel sem do kostela,
tam sem prosil Boha,
aby ně tu mou chaloupku
navrátila voda.

Zkoprněli jsme a chechtáme se. Také jsme kdysi věřili, chodili do kostela, oddalovali jsme své hříchy, dokud to trochu šlo, ale život nás jinak poučil než Písmo: primářem stává se udavač nebo kariésta. Mág nás ten Dietl za voly?

3/ Dyž sem domá přisél,
chaloupku sem našel,
přece ten Bůh všemohoucí
mú prosbu vyslyšél.

Usmíváme se s podezřením, že jsme přece jen dojatí. V původní čistotě drze nám hledá do tváře naše mladistvá víra. Ne, nijak nám nevyvrací naši zkušenost s lidmi, s kostelem a národním výborem, pouze nám připomíná, že tak tomu nemělo být a nemá. Lidová píseň nám nelže, život a kostel nás obelhal. Slyšel kdy kdo, že nejlepší lékař stal se primářem? Pravdou však je, že by se jím stát měl. Vidíme prolhanost seriálu: naše chaloupka nikdy nebude zpátky na svém místě, protože o tom rozhoduje kalná povodeň valící se vždycky od-

někud, kam nemáme vstup. Ale kdyby byl Bůh, či kdyby seděl tam, jak jsme se učili, stalo by se, co nám autor vykládá. Nebo kdyby autor byl Bůh.

/12.3.81/

L.V.

Jan Trefulka

Vražda po česku

Někdy na počátku tohoto roku vysílala čs. televize Jirešův-Páralův film "Mladý muž a bílá velryba", a tak mi napadlo, abych si znovu přečetl dvě v Petlici před léty vydané studie od H. Raka a Luboše Dobrovského. Vyprovokoval mne k tomu zejména nezvyklý pocit, že film je lepší než literární předloha. Ta mne, pokud si pamatuju dávné čtení, poněkud znechutila - byl to, jako na zavolanou, jiný Páral. Předchozí Páralovy knížky mne fascinovaly tím, jak přesně a příkře vystihovaly běžnou lidskou zkušenost v současné společnosti, reálně-socialistické právě tak jako konzumní, že svět patří silným, bezohledným, bezcitným, těm, kteří se soustředili na umění užívat a jsou za to ochotni platit jakýmkoliv duševním zaražením a že naopak člověk, řekl bych odpovědný, který bere své okolí vážně, který živě cítí, miluje, nenávidí, hledí si své práce, prostě žije po lidsku, je stále srážen a fackován jako ve staré grotesce, vykopáván z manéže, degradován a odsouzen k tomu, aby se hemžil pod nohama tvrdých a mocných. Páralovy knížky měly zasloužený ohlas a úspěch - i když jistě určitá část čtenářů v nich hledala a našla nekritiku svého způsobu života, nýbrž potvrzení své "pravdy", svého bezohledného kariérismu i drobného namomění. Tato možnost dvojího výkladu byla cena, kterou Páral musel zaplatit za vnitřní uspokojení, které mu jistě skýtala hra s literaturou, jak ji celkem výstižně popisuje H. Rak. Nicméně jsem vědycky pokládal Páralovu hru za štít, za ochranné maskování zraněného člověka, který chytrým napovídá a hlupákům ukazuje vyšperkovanou cestu do pekel. Jinak by byl totiž Vladimír Páral ředitelem chemického koncernu, ano spisovatelem.

V "Mladém muži a bílé velrybě" najednou dobro vítězí, byť s tragickými fanfárami sarti. H. Rak soudí, že "nic by nebylo mylnější, než vykládat tuto Páralovu prózu jako dokument současného života" ... "hrdina není vzat ze života, nýbrž z literatury, tj. z pokleslé oficiální literatury tzv. socialistického realismu". I když souvislost mezi Páralovým románem a pokleslou oficiální literaturou je zřejmá, nemyslím, že

by se tak jednoduše dal odbýt vztah Páralovy prózy k realitě. O hrdinovi próz socialistického realismu se nedá jen tak tvrdit, že není "vzat ze života". Pamětníci mi zajisté potvrdí, že mezi mladými lidmi té doby i první poválečnou funkcionářskou generací nebylo právě málo takových typů, kteří se chtěli těm všem importovaným literárním hrdinům v životě podobat a také se jim podobali. Nakolik byl hrdina sovětských románů jenom fikcí autorů, nemohu posoudit, ale nyslínám si, že jistě oporu v realitě měl a určitě se i tam kupodivu tento literárně-filmový hrdina v životě prosadil. Těch okresních tajemníků, kteří se vědomě, až po oblečení, stylizovali podle literatury, ba po určitý čas i tak žili! Těch upřímně nadšených členů Svazu mládeže, mezi něž by Břeťa zapadl jako holoubek do hejna! Břeťové byli, žili a jestliže se Páralův hrdina podobá hrdinům pokleslé oficiální literatury, není to ještě důkaz, že Páralovu prózu je možné chápat mimo současný život, jenom jako literární hru. To mi spíš připadá, že ryzí literární hra je literárněvědná fikce, protože tato hra autor vždycky hraje s určitým materiálem a už volba tohoto materiálu vyjadřuje chtě nechtě vztah k současnosti. Slovo je natolik lidským výtvozem a tak silně zafixováno jako prostředek komunikace, že se nemůže od svých významů a vztahů k životu osvobodit. A ostatně: tak jako sebestomější spisovatel najde ještě pitomějšího čtenáře, tak také sebestopravděpodobnější hrdina a sebevykonstruovanější zápleтка najdou zcela jistě svůj předobraz v životě. Ne náhodou bere jeden z nejhloupějších a nejneuvěřitelnějších pořadů v televizi, pověstní Bakaláři, náměty "ze života".

Řekl bych, že Páralův Břeťa opravdu až dokumentárně zachycuje určitý typ v určitém prostředí - a to bez ohledu na to, že připomíná jiné literární hrdiny. Ne příjemné na Páralově knížce je to, že všechna ta věrnost a pravdivost v kresbě prostředí i hrdinů nakonec ústí ve velikou lež, podobně jako i v dobře napsaných socialisticko-realistických románech. Čím pravdivější je vyličené prostředí a hlavní aktéři,

tím je závěrečná lež nebezpečnější, protože je tím lépe připravená, vybudovaná, okovaná. Pravdivost detailu sugeruje čtenáři jako pravdu i závěrečnou lež: slušný, hodný, pracovitý, podnikavý, čestný hrdina vítězí, vše je v pořádku, systém, v němž žije, je správný, ba dokonalý. Kdyby nebyl Břeťa zahynul jaksi vlastní nepozorností, jakoby náhodou, bylo by jeho vítězství naprosté, ale přineslo by také nové problémy, které by mohly celou historii zpochybnit. Chytrý autor ho raději nechal umřít, aby skončil v nepochybné mravní čistotě a jeho "pravda" nemohla být už ničím zproblematicována. Je to moderní pohádka? Ne, není - pohádka totiž nelže, nepředstírá reálné prostředí, dobře vítězí v irrealním světě, kdežto tady dostává čtenář svého svatého, věrohodného svatého, s pozadím všedního dne. Přitom většina přehlédne, že zároveň s tímto hrdinou spolkl i lež jako věž - protože vyhlídka na to, že by se Břeťa opravdu v životě stal vítězem, byť morálním, že mu systém dá za pravdu, je nevyjadřitelně malá.

V Jirešově filmu došlo myslím k neúmyslnému posunu, který vyplynul nesjpiš ze zákonů filmového kumštu. Tady nebylo zdaleka tolik místa pro košaté vyličení Břeťovy povahy, tady ustupuje do pozadí symbolika Melvillova románu a lovec bílé velryby, a máme před očima běžného pracovníka běžné současné fabriky. Tady není prostor k tomu, aby se dostatečně věrohodně v divákovi připravil pocit Břeťova mravního vítězství, zde je zato ve zkratce mnohem důtazněji odhalen mechanismus pastí, do níž ten příliš důvěřivý mladý muž jako trouba vlezl. V obrazu je zřejmé, že to, co vypadalo jako náhodná smrt, má ve skutečnosti řadu příčin, vůbec ne náhodných, které vyplývají ze samotného systému. Začíná to u neznámého činitele nebo činitelů, kteří zřejmě proto, aby se zasloužili, rozhodnou, že mimo plán a nakvap je třeba získat jakousi náhradní látku a tím zacpat "nenadělou" díru v potřebě, kterou jistě zavinilo čísi opomenutí. Samozřejmě, že si k realizaci neplánovaného podniku vyberou někoho, kdo má slabou pozici, aby nemohl odmítnout, ale přitom má dost známostí: vedoucí pracovníci, která nemá přesvědčivé výsledky a na jejíž místo se tlačí schopnější. Je to rafino-

vané vydírání - ona přece ten úkol musí vzít. A až si s jeho realizací poradí, jak umí, nikomu nic nenařizujeme. Jistě přitom bude muset někoho mimořádně zmáčknout, ale to je její věc. Vydíraná máma ovšem zmáčkne nejdřív svou podřízencu, která to má, jak se dozvídáme, kádrově špatné a je tedy zcela bezprávná, vydaná na milost a nemilost jakémukoliv vykořisťování. V dalším už milá výzkumnice počítá s lidskými slabostmi: se zbytkem odbornické ctižádosti svého bývalého manžela, s úplatky ve formě lahvi a případně i půvabů své podřízené, s lhostejností ředitele podniku, který hlavně nechce narušit plnění svého plánu, ale jinak je mu jedno, že ~~vrze~~ v bezpečnostně nepřijatelném prostředí budou lidé pracovat šestnáct hodin. V konečné fázi jí ovšem pomůže Břeťova naivita, pro niž svou první vážnou zkušenost se skutečným světem dospělých zaplatí životem. Na rozdíl od knihy film nevytváří iluzi Břeťova tragického vítězství. Mladý muž je zde prostě naiva, dobrák a snílek, zpitomělá oběť systému vydírání a lhostejnosti, který je každému soudnému člověku od začátku jasný. Jasný je také Vikovi, Břeťovu spolubydlicimu, kterého H. Rak charakterizuje jako "blazeovaného skeptika, uchylujícího se před marností světa do vnitřní emigrace". To ovšem ani ve filmu, ani myslím v knížce není pravda: Vik je mnohem spíš zestárlý Břeťa, Břeťa, který neumřel, ale který poznal, že v tomto systému jde slušnému člověku o život, především obrazně, ale případně i fakticky. Proto z rozjetého vlaku kariéry kdysi zdánlivě tak nesmyslně vyskočil a vytvořil si svůj svět, sice zbavený iluzí, ale přece jenom ještě lidsky snesitelný, do jisté míry chráněný před jedovatým povětrím.

Filmová verze Páralova románu nemohla dost dobře sledovat autora ve složitých machinacích, jimiž se zmocňoval a zároveň i jakoby distancoval od fabule a tématu, nemohla rozlišit rovinu maximální věrnosti od roviny hry a posléze, domnívám se, vědomé deformace, která snad měla rukopisu zajistit možnost publikování. Filmový čich vedl režiséra po fabuli - a tím, že obral Párala o jeho fajnovosti, podařilo se mu do značné míry zrušit i autorovu lež a vytvořit dílo bližší pravdě než předloha.

Slyším námitku, že kritik je tedy naprostý pesimista, který nevěří v možnost vítězství dobra a slušnosti. Nikoliv - kritik je optimista, ví, že snílci a čestní lidé nakonec vyhrajou - ale ne v systému, vyličeném Fáralem a ne jako osamělí běžci. Nemá tedy jednotlivá slušnost žádný smysl? Samozřejmě, že má - ale musí si být vědomá okolností, musí vědět, do čeho a proč jde, aby nevlezla do pastí pro nějaký krém na boty.

HRDINA NAŠÍ DOBY ?

Náhodou se mi dostaly těsně po sobě do rukou dvě knihy současně /publikované/ tuzemské prózy. Ballkův Pomocník a Markův Můj strýc Odysseus. Markova kniha je o něcc starší a Marek je jistě autor rutinovanější, zkušenější vypravěč než jeho slovenský kolega, také životní území, z něhož autoři čerpají své příběhy, je rozdílné, tím více mě upoutala překvapující shoda ve velbě hrdinů i poselství, která čtenáři předávají.

Ballkův hrdina je podnikavý, tvrdý, vychytralý, úspěšný řezník, Markův hrdina je podnikavý, tvrdý, vychytralý, úspěšný majitel pohřebního ústavu. Ballek poněkud nostalgicky líčí idylickou dobu po druhé světové válce, Marek obdobně idylické časy na sklenku hababurksé monarchie a v období první republiky.

Jestliže Ballek usiloval především o kronikářský záznam doby, místa a hrdiny, jenž byl blízký jeho srdci, Markovy ambice byly vyšší. Životní pouť hrdiny - vypravěčova strýce - Josefa Frajvalda, syna koňského handlíře, malého šejdíře a zdatného podnikatele je nejen v titulu, ale i během celého vyprávění srovnávána s životní poutí Odysseovou. Jednotlivé románové části autor nazývá zpěvy, celek eposem "o člověku, který mnoho bloudil, zmitán osudem, až posléze došel svého cíle a zapomení, jak je člověku dáno."

Jestliže se tedy sám autor hlásí k tomuto prazákladnímu mýtu evropské kultury, k velkolepému eposu o soubojí člověka s osudem, nedopustíme se snad násilí, budeme-li jeho hrdinu považovat za osobnost ztělesňující hodnoty, jež jsou autorovi blízké.

Ve čtyřech zpěvech zachycuje Jiří Marek "bloudění" svého hrdiny; jeho cestu do Vídně, neúspěšné pokusy o studia a první zdařilé pokusy v podnikání /podvodný prášek proti štěnicím a stejně neúčinný prostředek proti pocení nohou/ až po šťastný - to jest ve stupnici hrdinových hodnot - úspěšný sňatek se sice starší ale movitou majitelkou vídeňského nířářství a pražského pohřebního ústavu.

Ve druhém zpěvu se pojednávají hrdinova válečná dobrodružství, jeho dovednost v nové profesi - v pohřebnictví - díky níž se mu podaří vyhnout se frontě a získat slušné společenské postavení.

Ve třetím zpěvu hrdina ukončuje rozchod s manželkou, stěhuje se z Vídně do Prahy, uzavírá nový sňatek, zvelebují svůj podnik a získává věhlas i postavení.

Konečně ve zpěvu posledním dostupuje na vrchol své kariéry, zakládá grémium majitelů pohřebních ústavů, bohatne, uskuteční největší transakci svého života /převáží ostatky italských legionářů do vlasti/ a konečně, když se domnívá, že se mu podařilo přelstít i zkušené politické nakléře, v den, kdy do Prahy vtrhují německá vojska, umírá.

Na nerozsáhlé ploše autor obsáhl období zhruba padesáti let, na pozadí dějů zachytil barvitost vídeňského života, soumrak monarchie, počátek republiky, její rozkvět i pád. Stejně jako jeho klasický vzor, zachycuje ze života hrdinova jen epizody, jen rozhodující okamžiky, protože však jeho hrdina není heros, jsou to epizody neheroické, většinou titěrné, malicherné, nanejvýše ještě pikantní anebo bizarní. Nicméně i v nich dá Marek vyniknout hrdinovým vlastnostem, navíc tok dějů je opětovaně přerušován monology, v nichž hrdina glosuje vlastní životní příběhy a formuluje svoji filosofii. A tak je stále patrnější, že Markův nehrdinový plebejský Odysseus má se svým autentickým vzorem jen jedinou společnou vlastnost: vychytralost. Vychytralost, která nedbá na žádné morální závazky, ohledy, na žádné vztahy, usiluje pouze dosáhnout cíle, který se zdá normálními prostředky nedosažitelný. A tak strýc Josef od mlada podvádí, neplní sliby, opouští ty, kteří mu věří, předstírá, že je tím, kým není, dává se hostit, aniž oplácí, je tvrdý, cynický a šetrný a bezcitný. Zná však ve všem míru, umí se včas ztratit, nic nežene do krajnosti, není hazardér ani velikán: jeho podvody i zrahy jsou stejně titěrné jako jeho osudy. Markův Odysseus daleko víc než mýtický chytrák je český chytráček, který mezi Scyllou a Charybdou osudu nepropluje s loděmi,

neprovede mužstvo, jen se sám proplíží do bezpečného blahobytu. Také jeho filosofie je filosofií průměrnosti, souhrnem banalit o lásce, domově, ženách, morálce, hospodách či vlasti.

"Domov je pocit, něco, co se nedá ani popsat, ani vyslovit, a především je to dětství." Anebo: "Být milován je krásné, nebýt milován je užitečné. Být milován přináší slast, nebýt milován zaručuje klid a spokojený život." Anebo: "Hlavně je třeba vstápit si v paměť, že nevěra je neodstranitelná a že mítí z ní strach dříve než nás postihne, je stejné jako potit se dřív, než dostaneme rýmu ... Kdo je moudrý, věnuje své myšlenky spíše tomu, aby zakryl své vlastní prohřešky." Anebo: "Morálka, jak ji chápe obecný lid, je řada pravidel, která nám pomáhají zakryt vlastní nedostatky a přenést se přes nedostatky jiných. Je to šátek, milosrdně zakrývající chyby na naší i cizí kráse, je to závoj, pod nímž každá panna nevěsta skutečně vypadá jako panna ..." Anebo: "Ta nejmenší jistota v tomto nejistém světě je právě žena, a ona, jak známo, je předobrazem světa." Anebo: "Skutečný muž, chlapče, má mítí vždycky několik možností, aby když mu jedna nevyjde, uchýlil se k druhé. Pošetilci z toho vyvozují, že je třeba mítí několik žen. To je jistě možné, ba zábavné, ale málokdy to přináší radost. Soudím, že muž má mítí především více zájmů..."

Autor chová ke svému nehrdinnému chytráčkovi, ke svému malému podnikavci a k jeho plytké filosofii neskryvancu sympatii. /Podtrhl ji i tím, že celá kniha je vyprávěním o vlastním strýci/. Adorace podobného typu není v české literatuře právě obvyklá. Jako by se autor rozhodl, že je konečně třeba postavit pomník tomu, co obvykle bylo přezíravě tupeno anebo aspoň vysmíváno, totiž čecháckovství, jako by chtěl vzdát poctu trojjedinému božstvu: bezostyšnosti, božnosti a banalitě. Není obtížné postřehnout, že Markův hrdina, jakkoliv se zdá promlouvát z hlubiny téměř zapomenutých dob, je nesartelně živ ve svých potomcích. A zdá se mi příznačné, že se vynořuje se svým zdánlivě útěšným poselstvím právě v těchto časech duševní bídy, v časech kultu banality a trium-

fující průměrností. Autor se rozhodl vyzvednout jej na piedestal. V obavě, že by snad mohl být přehlédnut či nepochopen, posadil jej na ramena staříčkému a nevinnému Homérovi.

lk

XX
". . . Je snad jasné, co dalšího hledá dnešní umění v mýtu. Je to umění doby veskrze desakralizované, jak jsme vyložili jinde. Snaží se tedy skrze mýtus resakralizovat svůj prostor, obnavit magickou povahu své atmosféry. Neboť bez magie a očarování je umění v koncích a může jít rovnou vylepovat na rohy známé plakáty."

Václav Černý: Dnešní literatura a mythus
*

Ludvík Vaculík

Jaro je tady
/fejeton/

Očividně jsem se vysílil, vůbec se mi nechce psat, ani o jaru. Mně by se líbilo psat, kdyby mi za to někdo dal peníze. Jako kdysi v literárních novinách Sergej Machočin, který mi pravíval: "Napiš mi fejeton, dostaneš čtyři stokoruny, položené takto vedle sebe," a udělal prstem čtyři čáry po stole. Později jsem dostával i pět stokorun za kus, takže jsem třeba i dva fejetony do roka napsal. A teď každý měsíc, a zadarmo?

Vysílený jsem ovšem, aby nebylo onylu, prací na zahradě. Udělal jsem letošní zimy veliké zásahy do ovocného stromoví, vznikla tím veliká hromada dřeva, a teď je zpracovat. Jak a k čemu, v jakých náladách, o tom kdybych teď zajímavě psal, stejně se část čtenářstva ušklíbne, že je to obehnané, strejcovské a malicherné a že se zas předvádím na zahradě, protože se bojím do lesa. Mně je to sice jedno, a to právě moje psaní nemůže nijak povzbudit. Rád píšu ze zlosti, ze srandý či z lítosti.

Lítost, líto už mi bylo skoro všeho, o tom už jsem také psal, a nic nového k litování nemám. Jaká jsme pořádávali jara, když jsem byl malý v Brumově, to by se mi posmívali zas jiní čtenáři, i když je mi to sice taky jedno, ale ta dávná doba se dostává ve mně pořád hloub, musel bych se silněji emočně rozehnat, abych z ní kousek zas vyhrábl, a k čemu? Pořád mín a mín chce se mi pěkně mluvit, lepší je sekat dřevo, což však je také už písemně omleté, tak snad sekat dřevo a neříkat u toho ani o tom nic. A to právě dělám už ~~čtyř~~ čtyřmi soboty a neděle.

Nového není nic, kromě v blázinci, o tom však píše Eda Kriseová, pravidelně měsíčně. Major Pišer měnezajímá. Napsal jsem dopis Jiřímu Grušovi, ať to v Americe vydrží. Připojil jsem minulý týden svůj podpis k návrhu, aby Jaroslav Seifert dostal Nobelovu cenu. A udělal jsem tři budky pro ptáky ... ano, to je trochu zajímavé.

Samozeřejmě, není správné dělat budky pro ptactvo, protože tím se ptactvo i lidstvo zařizuje na pozéry nepřirozené pro obě strany. Než ale bude tato otázka vyřízena jinak a správněji, udělal jsem tři budky. Při práci řídil jsem se návodem otištěným v "Zahrádkáři". Dvě budky určil jsem ptákům, které máme, sýkorám koňadrám. Jednu jsem udělal pro takové malé, zespona červené ptáčky, které jsme měli a už nemáme, protože loni asi pomrzli. Ale třeba se nějaký v okolí ještě zachoval, tak nechť se usadí u nás. Kterému ptákovu budka má přijít, to se určuje velikostí vletového otvoru, při čemž prý záleží na milimetrech! Řezal jsem, vrtal, sbíjel a uvažoval, z čeho asi plyne důvěra, že se menší pták nebude chtít usadit ve větší budce, což u lidí bývá. Došel jsem k tomu, že on asi každý pták dá přednost dírci, do níž se vejde těsně.

Ale přesto a navíc jsem na každou budku tesařskou kůdk tužkou hůlkovým písmem napsal, komu je určena. PRO SÝKORY Ø 32 mm ONLY, napsal jsem na větší budku, a na menší zas: PRO PTÁČKY DO Ø 28 mm ONLY. Pověsil jsem první budku na třešň, a ještě jsem ani nestál oběma nohama na zemi, strhl se nahoře pokřik, několik sýkor kroužilo vzduchem, a už se jedna chytla drápky okraje otvoru a zírala dovnitř. Dovnitř a na nápis pod otvorem. Vklouzla do budky, hned však vystrčila hlavu a četla nápis, a několik jiných na ni doráželo. Odnesl jsem žebř ke hrušni, kde jsem pověsil druhou sýkoří budku. Třetí, s menším otvorem, umístil jsem na jabloň. Sotva jsem odstoupil, přiletěla sýkora, usedla na větvičku a četla ten nápis, vrtěla nad ním hlavičkou, pak se rozhlédla, jestli se nikdo nedívá, a cpala se do budky. Ale to nešlo! Nebo snad by to jistě šlo, ale sýkora se nehodlala smáchnout o čtyři milimetry.

Když jsme se vrátili do Prahy, byl doma Jan. Přijel z lyžování v Krkonoších. Zeptal jsem se, u koho tam spal. Prý u spolužáka, který tam má od pradávna chalupu. "Od pradávna? Co tím míníš," zeptal jsem se. "No, už asi třicet roků." Zhrozil jsem se: tomu oně už chtějí říkat pradávno? Jak je stará ta chalupa, kdo ji postavil, kamarádovi rodiče,

Němci, Češi, po válce, před válkou, a před kterou? "To přeci není žádné pradávno!" řekl jsem ostře. "A kdy začíná pradávno?" zeptal se Jan s ochotou přijmout platnou míru. "Nejmíň před první světovou válkou, to nejmíň!" řekl jsem. Uvažoval o tom, pak namítl: "No dobře, ale jak poběží čas, bude začátek pradávna stejně posouvat blíž k nám."

Tak to ne, to nechci, uvědomil jsem si přesně a v bezradnosti nad hrozícím chaosem začal jsem přecházet po kuchyni. Musím začít od základních a jednoduchých pojmů. "Jak se jmenuje epocha, v které žijeme," dal jsem otázku. "Holocén," odpověděl správně Jan. "A co v této epoše znamená nějakých třicet či padesát roků?" Bylo ticho. Ho, ho ... řekli by v té chvíli Baloun, chtěje se patrně vmísiti do debaty, ale Baloun tu nebyl a Jan zas Švejka tak neumí. A tak jenom v přemýšlení špulil pusou, hledaje ze zbytečných chleďů méně trefný výraz. Řekl jsem: "Prosím tě, na to buď vždycky opatrný. Protože pradávnost, tak dodává věcem jisté legitimacy, respektu a dokonce jakoby zašlého půvabu."

Březen 1981